

Det juridiske fakultet

Erstatningskrav i straffesaker

- Særlig om adgangen til å pådømme erstatningskrav etter strafferettslig frifinnelse

Elise Forså

Masteroppgave i rettsvitenskap JUR-3902 desember 2019

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema, problemstilling og aktualitet.....	1
1.2	Metode og rettskildesituasjon.....	2
1.3	Avgrensninger og videre fremstilling.....	4
2	Utviklingen av sivile kravts stilling i norsk straffeprosess.....	5
2.1	Generelt om forholdet mellom sivil- og straffeprosess	5
2.2	Historisk blick på adgangen til å fremme sivile krav	6
2.3	Reguleringen av ensrettingsprinsippet etter straffeprosessloven 1887.....	8
2.4	Dagens rettstilstand uten et ensrettingsprinsipp	10
2.4.1	Innledning.....	10
2.4.2	Årsaker til delte avgjørelser	10
2.4.3	Forholdet til uskyldspresumsjonen i EMK art. 6 nr. 2.....	15
3	Lovforslaget til ny straffeprosesslov	16
3.1	Kort om lovforslaget.....	16
3.2	Adgangen til å fremme sivile krav etter lovforslaget	17
3.2.1	Generelt om forslagens § 43-2	17
3.2.2	Partene for erstatningskravets vedkommende.....	19
4	Ensrettingsprinsippet i lovforslaget.....	24
4.1	Den foreslåtte regulering av ensrettingsprinsippet	24
4.2	Hvorfor er det ønskelig å gjeninnføre ensrettingsprinsippet?	26
4.2.1	Innledning.....	26
4.2.2	Hensynet til tiltalte og rene frifinnelser.....	27
4.2.3	Forholdet til EMK og domstolenes begrunnelse.....	29
4.2.4	Prosessøkonomiske hensyn	31
4.2.5	Hensynet til skadelidte	32
4.2.6	Utenforliggende hensyn	33

4.2.7	Andre hensyn.....	35
5	Den statlige garantiordningen i lovforslaget	36
5.1	Hva går den statlige garantiordningen ut på?	36
5.2	Hvilke krav omfattes av den statlige garantiordningen?	37
5.3	Problemer knyttet til en statlig garantiordning	39
5.3.1	Forholdet til materiell erstatningsrett	39
5.3.2	Forholdet til retten til domstolsbehandling	42
5.3.3	Erstatningsbetingende handlinger skal dekkes med fellesskapets midler	43
5.3.4	Forholdet til påtalemyndighetens uavhengighet	45
5.3.5	Forholdet til voldsoffererstatningsreglene	46
6	Avsluttende bemerkninger	49
	Kilder.....	52

1 Innledning

1.1 Tema, problemstilling og aktualitet

Tema for avhandlingen er erstatningskravs stilling i straffesaker. Den sentrale problemstillingen er hvilken adgang det er til å pådømme erstatningskrav i straffesaker i tilfeller hvor tiltalte frifinnes for straff. Avhandlingen er todelt. Først vil jeg gjøre rede for tidligere og gjeldende rett hva angår adgangen til å fremme og pådømme erstatningskrav etter strafferettslig frifinnelse. Deretter vil jeg ta stilling til om de foreslåtte endringer for avhandlingens tema i NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, er hensiktsmessig.

En straffesak kan bestå av både straffekrav og sivile krav, såfremt det sivile kravet «springer ut av samme handling som saken gjelder», jf. straffeprosessloven¹ § 3 første ledd. At kravene må «springe ut av samme handling», viser til at det må foreligge årsakssammenheng mellom den straffbare handlingen saken gjelder og det sivile kravet.² Uttrykket «sivile krav» omfatter alle krav som ikke er straff.³ Erstatningskrav omfattes dermed av denne terminologien.

Selv om pådømmelse av sivile krav i straffesaker omfatter mer enn bare erstatningskrav, er avhandlingen imidlertid avgrenset til kun erstatningskravs stilling i straffesaker. Uttrykkene «erstatningskrav» og «sivile krav» vil bli brukt noe om hverandre i den videre avhandlingen. I all hovedsak vil «sivile krav» benyttes der det er tale om både erstatningskrav og andre sivile krav.

Avhandlingens tema er dagsaktuelt ettersom det er foreslått en endring i adgangen til å pådømme erstatningskrav etter strafferettslig frikjennelse i lovforslaget til ny straffeprosesslov. Her har Straffeprosessutvalget foreslått å gjeninnføre *ensrettingsprinsippet* fra den første straffeprosesslov fra 1887⁴. «Ensrettingsprinsippet» – også kjent som *likeretningsprinsippet* – innebærer at den som frifinnes for straff ikke kan dømmes til å betale erstatning for samme handling frifinnelsen gjelder; resultatene skal gå i samme retning.⁵

¹ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (heretter omtalt som straffeprosessloven eller straffeprosessloven 1981).

² Se Rt. 2001 s. 320 (s. 329), Rt. 2003 s. 338 (avs. 42) og Rt. 2003 s. 1358 (avs. 38). Jo Hov, *Rettergang II*, Oslo 2007 s. 711–716.

³ NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov s. 490.

⁴ Opphevet: Lov 1. juli 1887 nr. 5 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven 1887).

⁵ Kjell V. Andorsen, «Frifunnet for straff, dømt til erstatning», *Nytt i strafferetten*, 1999 s. 1–95 (s. 61–62).

I forlengelsen av ensrettingsprinsippet, har utvalget foreslått å innføre en statlig garantiordning. Kort sagt innebærer ordningen at ved strafferettslig frifinnelse vil enkelte typer erstatningskrav blir tilkjent fornærmede og andre skadelidte som en direkte følge av at påtalemyndigheten tar ut strafferettslig tiltale.

Gjeldende straffeprosesslov inneholder ingen begrensninger i adgangen til å pådømme sivile krav i straffesaker, slik som ensrettingsprinsippet vil innebære. Etter dagens ordning er det mulig at avgjørelsene for straffekravet og det sivile kravet går i hver sin retning. Dette vil i avhandlingen bli omtalt som «delte avgjørelser». Som avhandlingen vil vise, kan det være flere årsaker til delte avgjørelser.

Forslaget om en gjeninnføring av ensrettingsprinsippet har vært gjenstand for diskusjon. Som det fremkommer av høringsuttaalelsene er det delte meninger om forslaget i fagmiljøet. I årstalen til Advokatforeningens leder, Jens Johan Hjort, den 14. november 2019 ble det tatt til orde for å innføre ensrettingsprinsippet, og i forlengelsen av dette opprette en statlig garantiordning. Nåværende justisminister, Jøran Kallmyr (FrP), uttrykte imidlertid skepsis til en slik ordning, og stilte blant annet spørsmålstegn ved om forslaget vil være i tråd med uskyldspresumsjonen som følger av EMK⁶ art. 6 nr. 2.⁷

1.2 Metode og rettskildesituasjon

Temaet berører flere rettsområder; straffeprosess, sivilrett, voldsoffererstatningsrett og internasjonale menneskerettigheter.

Straffekravet vil i en straffesak behandles etter de straffeprosessuelle regler. På hvilke vilkår det sivile kravet kan fremmes til behandling i en straffesak er regulert av straffeprosessloven § 3. Påtalemyndighetens plikt til å ta med kravet og rettens plikt til å pådømme det, er videre regulert i straffeprosesslovens kapittel 29. Det sivile kravet vil imidlertid behandles etter sivilprosessens regler om blant annet beviskrav, stemmekrav og rettskraft.⁸

Selv om sivile krav og straffekrav i straffeprosessuelle sammenhenger vurderes og tas stilling til i én og samme sak, er det altså flere ulikheter ved pådømmelsen av kravene. Det stilles

⁶ Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).

⁷ Kjetil Kolsrud, «Vil fjerne erstatnings-paradokset ved frifinnelser», *Rettt24* 15. november 2019, <https://rett24.no/articles/vil-fjerne-erstatnings-paradokset-ved-frifinnelser> (sjekket 14. desember 2019).

⁸ Se mer om dette i punkt 2.4.2 om årsaker til delte avgjørelser.

strengere krav for å avgjøre straffekravet i disfavør av tiltalte enn det sivile kravet.⁹ Dette skyldes at frihetsberøvelse, som kan være en konsekvens av en strafferettslig domfellelse, anses som et av de mest inngripende tiltak staten kan gjøre i borgernes personlige autonomi.¹⁰ Frihetsstraff er altså det største onde en stat kan treffe overfor borgerne. Det kan under enhver omstendighet ikke være aktuelt ved sivile krav.¹¹

I straffesaker representerer partskonstellasjonen et ujevnt styrkeforhold ettersom fornærmede har påtalemyndigheten, med alle dens ressurser, på sin side. I sivile saker er imidlertid utgangspunktet at partene er jevnbyrdige, hvor likebehandlingsprinsippet står sterkt.¹² Ved behandlingen av et erstatningskrav i en straffesak er det skadelidte eller etterlatte som råder over erstatningskravet, mens det er påtalemyndigheten som råder over straffekravet.¹³

Det er flere ulikheter ved pådømmelsen av straffekrav og sivile krav som er særlig relevant for avhandlingens vedkommende. For det første er det ulike grader av sannsynlighet som kreves for å kunne legge et faktum til grunn som bevist i de to rettsdisiplinene. For det andre stilles ulike krav til den formelle formen av rettsgrunnlag. For det tredje er det ulike grader av skyld som kreves i de to rettsdisiplinene for å kunne dømmes. Til slutt har de ulike regler om når avgjørelser blir rettskraftige i straffeprosessen og sivilprosessen, betydning.

Voldsoffererstatningsordningen har et anvendelsesområde som overlapper med erstatningskrav som fremmes i straffesaker. Et sentralt poeng her er at en statlig garantiordning, som er en foreslått konsekvens av ensrettingsprinsippet, skal samordnes med vilkårene i voldsoffererstatningsloven¹⁴. Ved vurderingen av om den foreslåtte gjeninnføring av ensrettingsprinsippet i norsk straffeprosess er hensiktsmessig, må jeg derfor se på vilkårene for å tilkjenne voldsoffererstatning.

Internasjonale menneskerettigheter er relevante ettersom disse setter skranker for behandlingen av sivile krav i straffesaker, spesielt uskyldspresumsjonen i EMK art. 6 nr. 2.

⁹ Det er blant annet strengere beviskrav og stemmekrav på strafferettens område, se punkt 2.4.2.

¹⁰ Jørgen Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 5. utg., Bergen 2018 s. 121 og s. 366.

¹¹ NOU 2016: 24 s. 490.

¹² Jens Edvin A. Skoghøy, *Tvisteløsning*, 3. utg., Oslo 2017 s. 550–554.

¹³ NOU 2016: 24 s. 490.

¹⁴ Lov 20. april 2001 nr. 13 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven).

Norge er forpliktet av rettighetene som fremgår av EMK. Etter menneskerettsloven¹⁵ § 3 jf. § 2 nr. 1, er EMK gitt forrang for norsk lov ved motstrid. Dersom en bestemmelse eller praksis etter norsk rett skulle være i strid med en rettighet som følger av EMK, vil regelen i EMK gå foran dersom motstriden ikke kan unngås. For at Norge skal oppfylle sine folkerettslige forpliktelser er det dermed viktig at behandlingen av erstatningskrav i straffesaker ikke strider mot rettigheter som følger av EMK.

I avhandlingen vil lovforslaget i NOU 2016: 24 og dens høringsuttalelser bli brukt for å belyse de hensyn som gjør seg gjeldende i vurderingen av om det foreslåtte ensrettingsprinsippet innebærer en hensiktsmessig regulering av erstatningskrav i straffesaker.

1.3 Avgrensninger og videre fremstilling

Avhandlingen avgrenses mot reguleringen av øvrige sivilrettslige krav. Påtalemyndighetens plikt til å ta med sivile krav i straffesaker og rettens plikt til å pådømme sivile krav etter straffeprosesslovens kapittel 29 vil derfor ikke bli vurdert. Det vil heller ikke bli redegjort for private straffesaker.

For å få et helhetlig grunnlag til å vurdere hva som vil være den mest hensiktsmessige løsning, vil det være nødvendig å se på den historiske utviklingen for adgangen til å fremme og pådømme av erstatningskrav i straffesaker. I forslaget til ny straffeprosesslov er det som nevnt foreslått en gjeninnføring av ensrettingsprinsippet. Det vil derfor være interessant å se nærmere på lovgivers begrunnelse for hvorfor dette prinsippet ikke ble videreført ved dagens straffeprosesslov, og hvorfor Straffeprosessutvalget nå ønsker seg tilbake til en slik ordning.

Avhandlingen vil drøfte hvilken løsning som er den beste for tiltalte, fornærmede og staten. Fra tiltaltes ståsted er det særlig samfunnets reaksjoner og spørsmål ved hans frifinnelse når han samtidig blir idømt erstatningskrav som er sentralt. For staten er det sentrale den rettsøkonomiske siden ved at det er det offentlige som er tenkt å utbetale erstatning til fornærmede i det nye lovforslaget. I tillegg vil en statlig garantiordning som er foreslått føre til ytterligere kostnader ved forvaltningsbehandling av de sivile krav som omfattes. Dette vil tas opp i punkt 5.4.3 under den statlige garantiordning. For fornærmede vil det viktigste være

¹⁵ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

å få en enklest mulig prosess for å få fremmet kravet sitt, og i forlengelsen av dette å også få tilkjent kravet.

I det følgende vil det redegjøres for rettsstilstanden etter straffeprosessloven 1887 i kapittel 2. Rettsstilstanden *de lege lata* vil så presenteres i kapittel 3. I kapittel 4 og 5 vil det foretas en rettspolitisk drøftelse av lovforslaget om ensrettingsprinsippet og den statlige garantiordningen.

2 Utviklingen av sivile kravs stilling i norsk straffeprosess

2.1 Generelt om forholdet mellom sivil- og straffeprosess

Tidligere var det fellesregler for sivil- og straffeprosessen. Etter hvert ble dette endret gjennom domstolspraksis og vedtakelsen av straffeprosessloven 1887, som var den første rene straffeprosessloven.¹⁶

Fra ikrafttredelsen av straffeprosessloven 1887 har det vært adgang til å fremme sivile krav i straffesaker. At det er adgang til slik fellesbehandling er det med andre ord lang tradisjon for.¹⁷ Det har også gode grunner for seg. Når kravene springer ut av samme handling, vil den strafferettslige etterforskingen og iretteføringen bidra til å opplyse ikke bare straffekravet, men også det sivile kravet som gjelder samme faktiske forhold.¹⁸ Hensynene til effektivitet, prosessøkonomi og endelig oppgjør for både gjerningspersonen og fornærmede, taler for en adgang til fellesbehandling av kravene. Særlig for fornærmede vil det ofte medføre en følelsesmessig og økonomisk merbelastning dersom det måtte føres en særskilt sivil sak fremfor å få kravet sitt pådømt i straffesaken.¹⁹ Partene og samfunnet for øvrig slipper dermed å belastes med en ytterligere rettssak ettersom alle krav kan avgjøres i én og samme sak.

Det er imidlertid ikke bare fordeler ved en slik fellesbehandling av kravene. Ettersom strafferetten og sivilretten bygger på ulike hensyn, er det nærmest umulig å få ivarett

¹⁶ Johs. Andenæs, *Norsk straffeprosess*, 1. bind, Oslo 1984 s. 3–4.

¹⁷ NOU 2016: 24 s. 491.

¹⁸ NOU 2016: 24 s. 490.

¹⁹ NOU 2016: 24 s. 490.

hensynene fra begge rettsdisiplinene fullt ut samtidig. En fellesbehandling kan altså risikere å gå på bekostning av det som er særegent ved de ulike prosessformene.²⁰

Den grunnleggende ulikhet ved straffesaker og sivile saker er at det er ulike interesser og parter involvert. I en straffesak er det det offentlige, ved påtalemyndigheten, som sørger for at saken blir brakt inn for domstolene til pådømmelse.²¹ Sannhetsidealet, eller det materielle sannhets prinsipp som det kanskje er mest kjent som, er grunnleggende i norsk straffeprosess. Det går ut på at en straffesaksbehandling skal søke å komme så nær sannheten som mulig vedrørende de faktiske forhold som kan være av betydning for straffespørsmålet.²²

I sivilprosessen er det imidlertid to private parter som rår over saken.²³ Her er forhandlingsprinsippet og disposisjonsprinsippet sentrale. De går ut på at det er partene som er ansvarlig for om det skal reises sak og om hva, på hvilket grunnlag, samt å skaffe til veie det faktiske grunnlaget for rettens avgjørelse.²⁴

2.2 Historisk blikk på adgangen til å fremme sivile krav

Adgangen til å fremme sivile krav, tidligere kalt borgerlige krav, fremgikk tidligere av henholdsvis straffeprosessloven 1887 § 3 første ledd og fremgår i dag av straffeprosessloven 1981 § 3 første ledd. Uttrykket «borgerlige rettskrav» ble erstattet med «sivile krav» ved vedtakelsen av straffeprosessloven 1981, men dette innebar ingen realitetsendring.²⁵ I det følgende vil slike krav omtales som «sivile krav». Det sentrale for denne fremstillingen er at uttrykket «sivile krav» omfatter krav som er oppstått for en privatperson som følge av den straffbare handling, typisk erstatnings- og oppreisningskrav.²⁶ For at det sivile kravet skal kunne fremmes i straffesaken, er det et vilkår at det sivile kravet ikke er litispødent – det kan ikke allerede være fremmet i et verserende sivil søksmål.²⁷

²⁰ NOU 2016: 24 s. 490–491.

²¹ Johs. Andenæs, *Norsk straffeprosess*, 4. utg. ved Tor-Geir Myhrer, Oslo 2009 s. 5.

²² Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 5. utg. ved Alf Petter Høgberg, Oslo 2017 s. 526.

²³ Andenæs (2009) s. 4.

²⁴ Skoghøy (2017) s. 570–572 og Andenæs (2009) s. 4–5.

²⁵ Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) Om lov om endringer i tvisteloven (endringer i straffeprosessloven og andre lover) s. 27.

²⁶ Hans Kristian Bjerke, Erik Keiserud og Knut Erik Sæther, *Straffeprosessloven kommentarutgave*, 1. bind 4. utg., Oslo 2011 s. 33–34.

²⁷ Bjerke, Keiserud og Sæther (2011, 1. bind) s. 33 med videre henvisning til Rt. 1984 s. 513 (s. 514).

Adgangen til å fremme et sivilt krav i en straffesak etter straffeprosessloven 1887 forutsatte at kravet tilkom fornærmede og var rettet mot siktede i straffesaken.²⁸ Det sivile kravet kan også etter straffeprosessloven 1981 være rettet mot siktede. Det er imidlertid ved straffeprosessloven 1981 foretatt en utvidelse av kretsen kravet kan rettes mot i forhold til den gamle lov, slik at kravet i noen tilfeller kan rettes mot andre enn siktede. Det gjelder på gitte vilkår blant andre for siktedes foreldre, media og forsikringsselskap, jf. § 3 første ledd nr. 1, 2 og 3.

Det er også foretatt en utvidelse av personkretsen kravet må tilfalle i straffeprosessloven 1981. Innehaver av kravet kan være fornærmede, slik som etter straffeprosessloven 1887, men også «andre skadelidte», jf. straffeprosessloven 1981 § 3 første ledd første punktum. Fornærmede er den som er direkte rammet av den straffbare handling.²⁹ Straffebudet som er overtrådt må beskytte private interesser, og herunder fornærmedes interesser.³⁰ Begrepet «andre skadelidte» fanger opp skadelidende som ikke omfattes av fornærmede-begrepet, eksempelvis personer som har et pengekrav i den aktuelle saken.³¹ Etter straffeprosessloven 1981 er det med andre ord tilstrekkelig for å kunne fremme sivile krav at vedkommende har lidt skade som følge av den straffbare handlingen.³²

Det var etter straffeprosessloven 1887 et vilkår at det sivile kravet måtte være en følge av den straffbare handling, jf. § 3 første ledd første punktum. Med dette menes at straffesaken og det borgerlige rettskrav (sivile krav) måtte bygge på samme faktiske handling.³³ Etter straffeprosessloven 1981 er formuleringen at kravet må springe «ut av samme handling som saken gjelder». Dette omtales som et krav til årsakssammenheng mellom det sivile krav og den handling straffesaken gjelder.³⁴ Det sivile krav må ha «en klar sammenheng med den straffbare handling».³⁵ Dette innebærer ifølge rettspraksis et noe lempeligere krav til årsakssammenheng enn straffeprosessloven 1887.³⁶ Uttrykket «samme handling» viser til den

²⁸ Johs. Andenæs, *Straffeprosessen: i første instans*, Oslo 1962 s. 30.

²⁹ Ørnulf Øyen, *Straffeprosess*, 2. utg., Bergen 2019 s. 125.

³⁰ Se bl.a. NOU 2006: 10 Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter s. 25 og Bjerke, Keiserud og Sæther (2011, 1. bind) s. 37.

³¹ Øyen (2019) s. 125.

³² Bjerke, Keiserud og Sæther (2011, 1. bind) s. 38.

³³ Andenæs (1962) s. 27.

³⁴ Bjerke, Keiserud og Sæther (2011, 1. bind) s. 34.

³⁵ Ot.prp. nr. 35 (1978–1979) Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesakloven) s. 100.

³⁶ Rt. 2003 s. 681 (avs. 15).

handling som er gjenstand for tiltalebeslutningen.³⁷ Hva saken gjelder, er naturlig nok det straffekrav eller krav etter straffeprosessloven § 2 som er til pådømmelse i saken.

Den videre regulering av sivile krav i straffesaker fremgår for både den tidligere og dagens straffeprosesslov i et eget kapittel om sivile krav. Særlig interessant for avhandlingens tema er straffeprosessloven 1887 § 442 som regulerte ensrettingsprinsippet. I det følgende vil det redegjøres for ensrettingsprinsippet av 1887. Deretter behandles dagens ordning etter straffeprosessloven 1981.

2.3 Reguleringen av ensrettingsprinsippet etter straffeprosessloven 1887

Straffeprosessloven 1887 § 442 om ensrettingsprinsippet hadde følgende formulering:

«Paakjendelse af Kravet finder ikke Sted, naar Retten ikke finder det tilstrækkelig oplyst, eller naar Frifindelse for eller Idømmelse af Straf ikke leder til en Afgjørelse af det borgelige retskrav i samme Retning. Dog kan Retten afgjøre kravet til Ugunst for den for Straf frifundne, naar Skyldspørgsmaalet er afgjort imod ham.»

Kjernen i bestemmelsen var at resultatet av straffespørsmålet og det sivile krav måtte gå «i samme [r]etning». Med dette menes at tiltalte ikke kunne bli dømt for det sivile kravet dersom han ble frikjent i straffesaken. Likeså kunne ikke tiltalte bli frikjent for det sivile kravet dersom han ble dømt for straffekravet, jf. ordlyden i første punktum in fine; avgjørelsene om straff og det sivile krav måtte gå i *samme retning*.

Rt. 1960 s. 518 er illustrerende for at kravene måtte gå i samme retning. Tiltalte var i herredsretten dømt for heleri, men frifunnet for erstatningskravet. Ettersom straffeprosessloven § 442 innebar at avgjørelsene måtte gå i samme retning, var det ikke anledning til å frifinne tiltalte for det borgerlige rettskrav når han samtidig ble idømt straff.³⁸ I så tilfelle skulle ikke herredsretten ha pådømt det borgerlige rettskrav i det hele tatt. Når dette likevel var gjort, forelå det saksbehandlingsfeil, og den frifinnende dom vedrørende det borgerlige rettskrav måtte oppheves.³⁹

³⁷ Rt. 1999 s. 1363 (s. 1371) og Rt. 2006 s. 164 (avs. 19).

³⁸ Rt. 1960 s. 518 (s. 519).

³⁹ Rt. 1960 s. 518 (s. 519).

Paragraf 442 første ledd annet punktum innebar et unntak fra regelen i første punktum om at kravene måtte gå i samme retning. Det sivile kravet kunne likevel pådømmes i en annen retning enn straffekravet når «[s]kyldspørsmålet er avgjort imot ham». Altså kunne tiltalte bli ansvarlig for det sivile kravet når han ble frikjent for straff på grunn av andre årsaker enn skyldsspørsmålet.⁴⁰ Denne unntaksbestemmelsen kom til anvendelse i tilfeller der straffekravet var foreldet, samtidig som det sivile kravet fortsatt var i behold, eller ved etterfølgende omstendigheter.

Hva gjelder sistnevnte tilfelle kom unntaksbestemmelsen til anvendelse eksempelvis dersom det forelå frifinnelse på grunnlag av retorsjon. Dette var tilfellet i Rt. 1965 s. 821 hvor tiltalte i herredsretten var blitt frifunnet for straff på grunn av retorsjon, ettersom hans straffbare handling var blitt gjengjeldt. Høyesterett fant at skyldspørsmålet var avgjort mot ham, og at erstatningsansvar følgelig kunne idømmes etter straffeprosessloven 1887 § 442 siste punktum.

Unntaksbestemmelsen for ensrettingsprinsippet i straffeprosessloven § 442 siste punktum kom imidlertid ikke til anvendelse ved frifinnelse på grunn av nødverge. I slike tilfeller var handlingen straffri, noe som ble sett på som en integrert del av skyldspørsmålet.⁴¹

Skyldspørsmålet var dermed ikke avgjort mot tiltalte, og hovedregelen om ensretting kom til anvendelse.

Rettsstilstanden etter straffeprosessloven 1887 var altså at straffekravet og det sivile krav som hovedregel måtte gå i samme retning. Kun unntaksvis, nærmere bestemt når skyldspørsmålet var avgjort mot tiltalte men det likevel ikke ble idømt straff, var det mulig å få delte avgjørelser. En slik ordning innebar at tiltalte ville anses som helt og holdent frifunnet for den påståtte handling. For fornærmedes del medførte denne ordningen at vedkommende ikke fikk pådømt sitt sivile krav i straffesaken ved frifinnelse for straff. Dersom fornærmede likevel ønsket erstatning var det på den andre siden anledning til å gå til særskilt sivil sak for kravet.

⁴⁰ Dette synet støttes av Jon Skeie, *Den norske straffeprosess*, 2. bind, Oslo 1939 s. 213. Se også Emil Stang, *Rettergangsmåten i straffesaker*, 2. utg., Oslo 1951 s. 299.

⁴¹ Rt. 1977 s. 765 (s. 765–766).

2.4 Dagens rettstilstand uten et ensrettingsprinsipp

2.4.1 Innledning

Ved vedtakelsen av straffeprosessloven 1981 var det et generelt ønske å bedre fornærmedes rettsstilling i forhold til rettstilstanden etter straffeprosessloven 1887.⁴² Dette ble blant annet søkt gjennomført ved å avskaffe ensrettingsprinsippet i den nå opphevede straffeprosesslov 1887 § 442.⁴³ På denne måten ville fornærmede få større mulighet til å få pådømt sitt sivile krav i straffesaken.

Dagens lovgivning inneholder altså ingen bestemmelser som tilsvarer ensrettingsprinsippet. Når det ikke lenger er slik at straffekravet og det sivile kravet må gå «i samme retning», vil det i prinsippet være mulig å komme til delte avgjørelser; frifunnet for det ene kravet, men domfelt for det andre. I lovforarbeidene til dagens straffeprosesslov, uttales det at straffeprosessloven 1887 legger vesentlige begrensninger for fornærmedes adgang til å få pådømt sine sivile krav i straffesaken, og nevner blant annet § 442 hvor ensrettingsprinsippet var nedfelt.⁴⁴ Komiteen mente følgelig at det var på dette området det var størst behov for endringer.⁴⁵ En kan derfor si at hensynet til fornærmede spilte en stor rolle for hvorfor vi i dag har adgang til å pådømme erstatningskrav i straffesaker også etter strafferettslig frifinnelse.

I NOU 2016: 24 på side 492 er det redegjort for ulike årsaker til at det er mulig å komme til ulike resultater for straffekravet og erstatningskravet. Det vil redegjøres for disse i det følgende.

2.4.2 Årsaker til delte avgjørelser

Årsaken til at det er mulig med delte avgjørelser er flere. For det første kan det skyldes at straffesaker ikke har rettskraft overfor sivile saker.⁴⁶ Dette betyr at en strafferettslig frifinnende dom ikke vil måtte legges til grunn i avgjørelsen av det sivile kravet som følger sivilprosessens regler. Når det for det sivile kravs vedkommende ikke er nødvendig å ta hensyn til resultatet av straffekravet, åpnes det for at resultatene kan bli ulike.

⁴² Ot.prp. nr. 35 (1978–1979) s. 99–100 og NUT 1969: 3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen (Komiteen til revisjon av straffeprosessloven) s. 141.

⁴³ Se NUT 1969: 3 s. 355–357 og Hans Kristian Bjerke, Erik Keiserud og Knut Erik Sæther, *Straffeprosessloven kommentarutgave*, 2. bind, Oslo 2011 s. 1396–1397.

⁴⁴ NUT 1969: 3 s. 355.

⁴⁵ NUT 1969: 3 s. 355.

⁴⁶ Skoghøy (2017) s. 1058.

For det andre er det på strafferettens område et strengt legalitetsprinsipp med krav til klar lovhjemmel, jf. Grunnloven⁴⁷ § 96 første ledd og straffeloven⁴⁸ § 14. For å ilegge erstatningsansvar er det imidlertid ikke et like strengt krav til klar hjemmel. Delte avgjørelser kan dermed forekomme dersom hjemmelskravet ikke er oppfylt for straffekravet, men for det sivile kravet.⁴⁹

For det tredje vil manglende tilregnelighet utelukke straffansvar etter straffeloven § 20 første ledd, men ikke erstatningsansvar på vilkår etter skadeserstatningsloven⁵⁰ § 1-3. Også graden av skyld som kreves vil i noen tilfeller være ulike. Det kan være en tilfelle hvor straffebudet oppstiller forsett eller grov uaktsomhet som skyldkrav, mens erstatningsansvaret krever simpel uaktsomhet.⁵¹ Eksempelvis er det etter skadeserstatningsloven § 3-6 tilstrekkelig med uaktsomhet for erstatning for krenkelse av privatlivets fred. For å bli idømt straff etter straffeloven § 267 om krenkelse av privatlivets fred, oppstilles imidlertid krav om forsett, jf. straffeloven § 21.

Straffeprosessutvalget har også nevnt juryordningen som en av tilfellene hvor det kan forekomme delte avgjørelser.⁵² Ordningen innebar at juryen i lagmannsretten avgjorde skyldspørsmålet, mens fagdommerne avgjorde erstatningskravet.⁵³ Straffeprosessutvalget gir ingen begrunnelse for hvorfor dette er en selvstendig årsak til delte avgjørelser, men det er naturlig å tenke at vurderingen kan bli annerledes når det er to ulike dommersammensetninger som skal avgjøre hvert sitt krav. Også det faktum at juryen består av lekdommere, og ikke kyndige jurister kan muligens spille inn. Det kan imidlertid ikke utelukkes at fagdommerne har vært enige med juryen i at tiltalte ikke burde straffes, men likevel funnet at vilkårene for erstatning har vært oppfylt. Det finnes som nevnt flere andre årsaker til at delte avgjørelser kan forekomme. Juryordningen er nå avvirket, slik at problemstillingen uansett ikke lenger er aktuell.⁵⁴

⁴⁷ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Noregs grunnlov (Grunnloven).

⁴⁸ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).

⁴⁹ Se NOU 2016: 24 s. 492 og Asbjørn Strandbakken, «Frifunnet for straff – idømt erstatningsansvar – Om beviskravet i straffesaker og sivile saker», *Lov og rett*, 1998 s. 540–554 (s. 548).

⁵⁰ Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).

⁵¹ NOU 2016: 24 s. 492.

⁵² NOU 2016: 24 s. 492.

⁵³ NOU 2016: 24 s. 492.

⁵⁴ Prop.70 L (2016–2017) Endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen) og Lov 16. juni 2016 nr. 58 om endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen).

Delte avgjørelser kan også komme på bakgrunn av de ulike stemmekrav i sivile saker og i straffesaker. Det er i de to rettsdisiplinene ulike krav til flertall blant dommerne for å kunne få en avgjørelse imot skadevolder eller tiltalte. Uttrykket «skadevolder» vil brukes om vedkommende som har voldt skade mot «skadelidte» i erstatningssaken som fremmes i straffesaken. Skadevolder vil være samme person som omtales som «tiltalte» for straffesakens vedkommende, fordi den erstatningsbetingende handling må springe ut av den straffbare. Uttrykket «skadelidte» vil videre være den som har lidt skade i erstatningssaken, og samtidig være «fornærmede» i straffesaken.

For straffekravet er det nødvendig med et kvalifisert flertall for å kunne domfelle tiltalte.⁵⁵ Etter straffeprosessloven 1981 § 35 første ledd må minst én av fagdommerne og én av lekdommerne stemme for domfellelse – kjent som en «dobbel rettssikkerhetsgaranti».⁵⁶ For sivile krav er det på den andre siden tilstrekkelig med simpelt stemmeflertall for sivile krav, jf. tvisteloven⁵⁷ § 19-3 fjerde ledd første punktum. Her gjelder det heller ikke et krav om en dobbel rettssikkerhetsgaranti.

I noen tilfeller kan de ulike stemmekrav føre til ulike resultater for krav i samme sak og ved samme stemmeavgivning. For eksempel vil fire stemmer for domfellelse mot tre stemmer for frifinnelse ikke være kvalifisert flertall, slik at straff ikke kan idømmes. Imidlertid vil en slik stemmeavgivning oppfylle kravet til simpelt flertall for erstatningskravet, slik at tiltalte blir frikjent for straff, men idømt erstatningsansvar.⁵⁸

Til slutt, og kanskje den årsaken som fører til flest kontroversielle avgjørelser, er de ulike beviskrav som stilles. Med «beviskrav» menes den grad av sannsynlighet som kreves for å faktum til grunn.⁵⁹ Beviskravet på strafferettens område er strengere enn det som følger av sivilrettslige regler. Dette henger naturlig sammen med at straff er regnet som et av de mest inngripende reaksjoner staten har mot uønskede handlinger, og gir i så måte uttrykk for større grad av bebreidelse enn å idømme erstatningsansvar.

For å idømme straff er det nødvendig å fastslå hvorvidt tiltalte har begått den handling som er påstått. Den gitte handlingen må – slik det strafferettslige beviskrav er formulert – være bevist

⁵⁵ Prop.70 L (2016–2017) s. 28–29.

⁵⁶ Prop.70 L (2016–2017) s. 28.

⁵⁷ Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile saker (tvisteloven).

⁵⁸ Se NOU 2016: 24 s. 492 for en liknende redegjørelse.

⁵⁹ Skoghøy (2017) s. 911.

utover «enhver rimelig og fornuftig tvil», jf. Rt. 2005 s. 1353 (avs. 14). I nevnte dom omtales prinsippet som en bærebjelke i straffeprosessen. En betegner det gjerne som at enhver tvil skal komme tiltalte til gode.⁶⁰ Et slikt strengt beviskrav springer ut fra en tanke om at ingen uskyldige skal dømmes.⁶¹

Beviskravet synes å være i tråd med Norges folkerettslige forpliktelser etter EMK art. 6 nr. 2, jf. menneskerettsloven § 3, jf. § 2 og straffeprosessloven § 4. Artikkel 6 nr. 2 i EMK nedfeller uskyldspresumsjonen med følgende tekst: «Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proven guilty according to law».

En tiltalt har rett til å bli ansett som uskyldig inntil det motsatte er bevist. En naturlig konsekvens av dette er at det kreves bevis av en viss styrke for at det skal kunne ilegges straff. Praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har gitt innhold til regelen ved å oppstille et beviskrav hvor «any doubt should benefit the accused»⁶² og at det må anses bevist «beyond a reasonable doubt»⁶³. Oversatt til norsk blir dette at enhver tvil skal komme tiltalte til gode og at handlingen må anses bevist utover enhver rimelig tvil.

På sivilrettens område er det imidlertid hensynet til totalt flest materielt riktige dommer som er blitt ansett å veie tyngst.⁶⁴ Dette har sammenheng med at de mulige konsekvensene av domfellelse mot seg ikke er like alvorlige og inngripende i sivile saker sammenliknet med straffesaker, hvor det ofte risikeres frihetsberøvelse. Partene i sivile saker er i utgangspunktet likestilt, slik at det ikke er grunnlag for å begunstige en part med et slikt strengt beviskrav som i straffesaker hvor styrkeforholdet mellom påtalemyndigheten og tiltalte som oftest er skjevt.⁶⁵

⁶⁰ Prinsippet fremgår av Rt. 1978 s. 884 hvor Høyesteretts kjæremålsutvalg opphevet en dom av herredsretten hvor det var tvil om faktum med henvisning til at rimelig tvil skal være til fordel for tiltalte. Se også Rt. 2008 s. 1409 (avs. 40), Eskeland (2017) s. 527 og Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utg. ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo 2004 s. 102.

⁶¹ Rt. 2008 s. 1409 (avs. 40), Andenæs (2004) s. 102, Eskeland (2017) s. 526–527 og Øyen (2019) s. 27.

⁶² Barbera, Messegué and Jabardo v. Spain, EMD nr. 10590/83, dom 6. desember 1988 (avs. 77).

⁶³ Geerings v. the Netherlands, EMD nr. 30810/03, dom 1. mars 2007 (avs. 47). Denne formuleringen er også gjentatt i Korban v. Ukraine, EMD nr. 26744/16, dom 4. juli 2019 (avs. 215) hvor EMD uttaler at et slikt beviskrav er standarden.

⁶⁴ Rt. 2008 s. 1409 (avs. 39). Dette er anerkjent i litteraturen, se Kåre Lilleholt [red.], *Knophs oversikt over Norges rett*, 14. utg., Oslo 2014 s. 600 og Skoghøy (2017) s. 914.

⁶⁵ Skoghøy (2017) s. 913–914

Beviskravet for sivile krav er derfor som et utgangspunkt alminnelig sannsynlighetsovervekt. Altså at det ene anses *mer* sannsynlig enn det andre.⁶⁶ Utgangspunktet er blitt modifisert når det gjelder sivile krav som bygger på særlig belastende faktum, jf. Rt. 1996 s. 864 (s. 869–870). I nevnte avgjørelse var spørsmålet om oppreisningserstatning skulle ilegges etter at tiltalte var frifunnet for seksuelle overgrep. Høyesterett kom til at det burde oppstilles et strengere beviskrav enn alminnelig sannsynlighetsovervekt hvor det skal legges til grunn et klanderverdig eller belastende faktum.⁶⁷ Seksuelle overgrep ble av Høyesterett ansett å være et belastende faktum. Det førte til at beviskravet ble styrket til klar sannsynlighetsovervekt.

Klar sannsynlighetsovervekt innebærer en høyere terskel enn alminnelig sannsynlighetsovervekt, men likevel ikke like strengt som utover enhver rimelig tvil.

Det kan imidlertid ikke avgjøres generelt hvorvidt det alminnelige beviskravet skal være strengere. Vurderingen vil bero på det konkrete forholdet, herunder hvor sterkt belastende faktumet anses å være for skadevolder.⁶⁸ De typiske eksemplene hvor belastende faktum fører til strengere beviskrav er i saker som handler om drap, seksuelle overgrep og voldtekt – typiske integritetskrenkelser.⁶⁹ Dette illustreres også av voldsoffererstatningsloven § 3 jf. § 1, hvor det stilles krav til klar sannsynlighetsovervekt for å legge til grunn at en handling har krenket «livet, helsen eller friheten». Vurderingen vil også bero på om det finnes noen hensyn mot at det skal stilles et strengere beviskrav, for eksempel effektivitetshensyn.⁷⁰

I Rt. 2012 s. 5 ble tiltalte frifunnet på grunnlag av nødverge, og Høyesterett fant at beviskravet for erstatningskravet sin del burde være alminnelig sannsynlighetsovervekt.⁷¹ Dette fordi faktumet ikke ble ansett særlig belastende.⁷² Årsaken til dette er at ved nødverge er det ikke tvil om at handlingen har skjedd, men likevel er handlingen straffri. I et slikt tilfelle vil ikke det faktum som legges til grunn virke like belastende for en av partene ettersom handlingen i seg selv ikke er straffbar.

⁶⁶ Se blant annet Rt. 1992 s. 64 (P-pilleddom II s. 70), Ot.prp. nr. 10 (2007–2008) om lov om endringer i lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven), s. 19 og Skoghøy (2017) s. 914.

⁶⁷ Rt. 1996 s. 864 (s. 869–870).

⁶⁸ Rt. 2005 s. 1322 (avs. 28).

⁶⁹ Rt. 2005 s. 1322 (avs. 28).

⁷⁰ Skoghøy (2017) s. 935–936.

⁷¹ Rt. 2012 s. 5 (avs. 40).

⁷² Rt. 2012 s. 5 (avs. 40).

Det verserer altså flere uavhengige årsaker til at delte avgjørelser kan forekomme i praksis etter dagens lovgivning. I forhold til Norges menneskerettslige forpliktelser har det vært reist spørsmålet ved hvorvidt det er i tråd med uskyldspresumsjonen å ilegge erstatningsansvar for samme forhold som tiltalte er strafferettslig frifunnet for.

2.4.3 Forholdet til uskyldspresumsjonen i EMK art. 6 nr. 2

Forholdet til uskyldspresumsjonen ble drøftet i Rt. 1996 s. 864 hvor det var spørsmål for Høyesterett å ilegge oppreisningsansvar etter at tiltalte var frifunnet for straff for seksuelle overgrep. Høyesterett kom frem til at ordningen med delte avgjørelser i samme sak for straffekravet og det sivile kravet, ikke var i strid med uskyldspresumsjonen etter EMK art. 6 nr. 2.⁷³

I Karmøy-saken⁷⁴ kom spørsmålene om adgangen til å pådømme sivile krav etter frifinnelse av straff, samt forholdet til uskyldspresumsjonen opp på nytt. Fetteren til avdøde Birgitte Tengs ble i saken frifunnet for det brutale drapet på sin kusine av juryen i lagmannsretten, men ble av fagdommerne dømt til å betale oppreisning til avdødes foreldre.

Fetteren anket saken til Høyesterett for saksbehandlingsfeil hvor det ble anført at det var i strid med straffeprosessloven § 3 og pådømme det sivile krav når tiltalte er frifunnet for straffekravet. Førstvoterende kom til at det ikke kunne leses noen slik regel ut fra verken lovens ordlyd eller forarbeidene.⁷⁵ Det ble videre vist til nyere rettspraksis hvor delte resultater hadde blitt godtatt.⁷⁶ Det kunne derfor ikke oppstilles et vilkår for avgjørelse av det sivile krav at det er funnet bevist at tiltalte har begått den handling saken gjelder, slik som det var etter straffeprosessloven 1887.

Videre ble det anket over rettsanvendelsen hvor det ble lagt ned påstand om at en slik ordning med delte resultater var i strid med uskyldspresumsjonen i EMK art. 6 nr. 2. Førstvoterende var av den oppfatning at EMK art. 6 nr. 2 ikke kan avskjære domstolene fra å ta stilling til et faktisk hendelsesforløp i en sivil sak, heller ikke i saker hvor dette utgjør en straffbar handling og tiltalte er frifunnet for det strafferettslige kravet.⁷⁷ En slik avskjæring ville etter

⁷³ Rt. 1996 s. 864 (s. 869).

⁷⁴ Rt. 1999 s. 1363 (Karmøy).

⁷⁵ Karmøy (s. 1374–1375).

⁷⁶ Karmøy (s. 1375).

⁷⁷ Karmøy (s. 1377–1378).

førstvoterendes oppfatning komme i strid med fornærmedes rett til en rettferdig rettergang etter EMK art. 6 nr. 1.

Høyesterett uttalte at det sentrale for ikke å krenke uskyldspresumsjonen, er at det ikke foretas en strafferettslig skyldkonstatering ved behandlingen av det sivile kravet, noe som i denne sak ikke ble gjort.⁷⁸ Høyesterett kom frem til at EMK art. 6 nr. 2 ikke var krenket.⁷⁹

EMD var imidlertid av en annen oppfatning enn Høyesterett i Karmøy-saken, som i EMD het *Y v. Norway*.⁸⁰ EMD uttalte at frifinnelse av straff som et utgangspunkt ikke er til hinder for sivilrettslig ansvar som springer ut av samme handling.⁸¹ Norge ble imidlertid dømt for krenkelse av uskyldspresumsjonen fordi domsgrunnene for erstatningskravet i den aktuelle saken var egnet til å trekke den strafferettslige frifinnelse i tvil.⁸² Uttalelsene i *Y v. Norway* om forståelsen av art. 6 nr.2 har EMD gjentatt i flere senere saker, hvor Norge ikke har blitt dømt for brudd på uskyldspresumsjonen.⁸³

Ordningen med adgang til delte avgjørelser er følgelig ikke i strid med uskyldspresumsjonen som følger av EMK art. 6 nr. 2. Med andre ord er det etter dagens straffeprosesslovgivning mulig å komme til delte avgjørelser uten at dette innebærer en krenkelse av uskyldspresumsjonen. En forutsetning er imidlertid at pådømmelsen av det sivile kravet ikke rokker ved den strafferettslige frifinnelse. I forslaget til ny straffeprosesslov er det imidlertid foreslått å avvikle ordningen med adgang til delte avgjørelser.

3 Lovforslaget til ny straffeprosesslov

3.1 Kort om lovforslaget

Forslaget til ny straffeprosesslov kom 3. november 2016 og representerer flere endringer sammenliknet med dagens regler. Den viktigste endringen hva gjelder pådømmelsen av

⁷⁸ Karmøy (s. 1378).

⁷⁹ Karmøy (s. 1379).

⁸⁰ *Y v. Norway*, EMD nr. 56568/00, dom 11. februar 2003.

⁸¹ *Y v. Norway* (avs. 41).

⁸² *Y v. Norway* (avs. 42–47).

⁸³ Se blant andre Ringvold v. Norway, EMD nr. 34964/97, dom 11. februar 2003 (avs. 38–42), *N. A. v. Norway*, EMD nr. 27473/11, dom 18. desember 2014 (avs. 41 flg.) og *A v. Norway*, EMD nr. 65170/14, dom 29. mai 2018 (avs. 30 flg.).

erstatningskrav i straffesaker, er forslaget om en gjeninnføring av ensrettingsprinsippet. Om den foreslåtte revisjonen av sivile krav stilling i straffesaker, uttaler Straffeprosessutvalget at gjeldende bestemmelser om sivile krav er dels «kompliserte» og dels «fragmenterte».⁸⁴

Fornærmede og etterlattes rettsstilling ble endret ved lov 7. mars 2008 nr. 5.⁸⁵ Disse reglene vil dermed være relativt oppdaterte i forhold til andre deler av straffeprosessloven 1981. Endringene innebar blant annet at det ble opprettet et eget kapittel i straffeprosessloven, kapittel 8a om fornærmede og etterlatte, for å synliggjøre og tydeliggjøre deres rettigheter.⁸⁶ Det ble også innført en ny gruppe fornærmede med styrkede rettigheter – fornærmede med bistandsadvokat.⁸⁷

Selv om fornærmedes stilling relativt nylig er revidert har Straffeprosessutvalget foreslått endringer for fornærmedes stilling i straffeprosessen. Endringene som er foreslått med hensyn til adgangen til å fremme sivile krav, vil redegjøres for i det følgende.

I motsetning til de tidligere straffeprosesslovene av 1887 og 1981, inneholder lovforslaget ingen innledende bestemmelse slik som i lovenes § 3 om hvilke sivile krav som kan fremmes samt vilkårene for det. Adgangen til å behandle sivile krav i straffesaker fremgår av forslaget § 1-1 annet ledd annet punktum. Slike krav kan behandles i saker om straff og andre strafferettslige reaksjoner, jf. § 1-1 første ledd, når det er regulert i tilhørende kapittel 43 om sivile krav. Dette medfører at vilkårene for å fremme sivile krav er samlet i kapittel 43 i lovforslaget. Endringen synes hensiktsmessig da det vil gi en samlet, og dermed mer oversiktlig fremstilling av vilkårene for å behandle sivile krav i straffesaker.

3.2 Adgangen til å fremme sivile krav etter lovforslaget

3.2.1 Generelt om forslaget § 43-2

Forslagets § 43-2 hjemler vilkårene for hvilke sivile krav og på hvilke vilkår de kan fremmes i straffesaker. Overordnet fremstår § 43-2 som en videreføring av straffeprosessloven 1981 §

⁸⁴ NOU 2016: 24 s. 490.

⁸⁵ Lov 7. mars 2008 nr. 5 om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte).

⁸⁶ Ot.prp. nr. 11 (2007–2008) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte) s. 42.

⁸⁷ Ot.prp. nr. 11 (2007–2008) s. 41.

3 - likevel med noen mindre endringer. Det relevante for adgangen til å fremme erstatningskrav er forslaget § 43-2 første ledd bokstav a, som lyder slik:

«§ 43-2. Pådømmelse av rettskrav

(1) Rettskrav som springer ut av en handling som forfølges etter denne lov, kan etter begjæring pådømmes i straffesak når det gjelder

a) erstatning fra skadelidte (...))»

Etter bestemmelsens første ledd må det være tale om et «rettskrav». Generelt kan dette betegnes som et krav bygget på rettsregler.⁸⁸ I denne sammenheng omtales rettskrav som en motsetning til krav om straff og strafferettslige reaksjoner, som allerede vil være gjenstand for forfølgning i straffesaken, jf. forslaget § 1-1 første ledd. Et rettskrav vil i så henseende være et sivilt krav bygd på rettsregler.

Kravet må etter lovforslaget, som etter gjeldende rett, springe ut av en handling som forfølges i straffesaken. Det må være årsakssammenheng mellom den straffbare handlingen saken gjelder og det sivile kravet, se punkt 1.1 og 2.2.

Straffeprosessloven 1981 § 3 første ledd nr. 4 om regresskrav har imidlertid ikke en tilsvarende regulering i lovforslaget. Innehaver av et regresskrav vil være en tredjemann som har et krav mot mistenkte. En slik person må derfor omfattes av begrepet «skadelidte» som er den personkrets som kan fremme erstatningskrav i straffesaker etter lovforslaget, se punkt 3.2.2. En slik forståelse er mest nærliggende tatt i betraktning at lovutvalget ikke har ment å endre gjeldende rett på dette området. I så tilfelle innebærer en fjerning av den eksplisitte adgangen til å fremme regresskrav kun en forenkling av lovteksten.

Vilkåret i straffeprosessloven § 3 om at rettskravet må være rettet mot siktede samt tilhøre fornærmede eller andre skadelidte, videreføres ikke i forslaget § 43-2. Riktignok vil kravet til årsakssammenheng mellom det sivile kravet og straffekravet naturlig begrense hvilke sivile krav som kan fremsettes, og hvem de må tilhøre. De aller fleste sivile krav vil derfor fortsatt være mellom nettopp siktede og fornærmede eller andre skadelidte.

⁸⁸ Skoghøy (2017) s. 382.

3.2.2 Partene for erstatningskravets vedkommende

3.2.2.1 Erstatningskrav kan fremmes av skadelidte

Skadelidtes erstatningskrav kan pådømmes i straffesaker, jf. forslaget § 43-2 første ledd bokstav a. Etter dagens lovgivning er det fornærmede og andre skadelidte som kan fremme erstatningskrav. Når det nå er foreslått endret til kun «skadelidte» kan det stilles spørsmål ved om dette er ment som en utvidelse eller en innskrenkning av dagens ordning.

I lovforslaget reguleres hvem som er ment å omfattes av begrepet «skadelidte». Skadelidte er den som har lidt skade eller tap ved en straffbar handling, jf. forslaget § 4-1 tredje ledd. Til sammenlikning er en «fornærmet» en som er *direkte* krenket ved en straffbar handling, jf. forslaget § 4-1 første ledd. En kan være fornærmet uten å ha et erstatningskrav å fremme i straffesaken, men for erstatningskravet isolert vil en fornærmet også omfattes av uttrykket skadelidte. Uttrykket «skadelidte» favner således videre enn uttrykket «fornærmede» ettersom det ikke er et krav om at en er direkte krenket. Det betyr at også andre skadelidte enn den fornærmede kan fremme erstatningskrav. Forslaget synes i så måte å opprettholde utvidelsen av kretsen av personer som har anledning til å fremme erstatningskrav som kom ved straffeprosessloven 1981.

3.2.2.2 Hvem erstatningskrav kan rettes mot

Hvem et erstatningskrav kan rettes mot reguleres i forslaget § 43-2 tredje ledd:

- «(3) Krav om erstatning kan rettes mot
- a) mistenkte eller mistenktes foreldre etter lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning § 1-2,
 - b) forsikringsselskap når mistenkte har tegnet ansvarsforsikring, og skadelidte kan gjøre gjeldende krav direkte mot selskapet,
 - c) medskyldige som har fått sitt straffansvar endelig avgjort, dersom det er særlig grunn til å behandle kravet i straffesaken, og
 - d) eier eller utgiver av et massemedium etter lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning § 3-6.»

Av bestemmelsens bokstav a fremkommer det for det første at erstatningskrav kan rettes mot mistenkte, og videre mot mistenktes foreldre etter skadeserstatningsloven § 1-2, som omhandler foreldres ansvar for skade voldt av deres barn. Etter dagens regulering kan kravet rettes mot siktede, jf. straffeprosessloven § 3 første ledd første punktum. På denne bakgrunn

kan det stilles spørsmål ved om den endrede terminologi er ment å innebære noen realitetsendring.

I forslaget er det uttalt at «[s]ivile krav kan klart nok rettes mot tiltalte, men også mot dem som omfattes av såkalt aktiv identifikasjon (...)», hvorpå det ramses opp de ulike rettssubjekter som det kan fremmes erstatning mot.⁸⁹ Således oppstår spørsmålet hvorfor det i lovforslaget er foreslått å bruke en annen terminologi enn den man har i dagens lov, og om dette er ment som en utvidelse av hvem sivile krav kan rettes mot. «Mistenkte» er et uttrykk som omfatter flere personer enn de som blir siktet eller tiltalt. Dette kan også leses ut av straffeprosessloven 1981 § 82 om når en mistenkt får status som siktet.

Etter lovforslagets § 3-1 defineres mistenkte som den forfølgningen retter seg mot. Det fremgår av forslaget at utvalget har funnet det ønskelig å bruke uttrykket «mistenkte» som en samlebetegnelse på mistenkte og siktede slik de fremgår av dagens straffeprosesslov for å unngå «uheldige lovtekniske utslag».⁹⁰ Basert på dette, kan det synes at endringen i terminologien fra «siktede» til «mistenkte» ikke er ment å innebære noen realitetsendring. Ettersom det tross alt vil være en forutsetning for å pådømme et sivilt krav i en straffesak at det blir noen straffesak, vil dette nok heller ikke by på problemer i praksis. Personen kravet retter seg mot vil jo få status som tiltalt dersom saken går så langt som til en rettssak.

Krav om erstatning kan også rettes mot forsikringsselskap når mistenkte har ansvarsforsikring, og skadelidte kan gjøre kravet gjeldende direkte mot selskapet, jf. forslagets § 43-2 tredje ledd bokstav b. Dette innebærer en videreføring av straffeprosessloven 1981 § 3 første ledd nr. 3.

Etter forslagets § 43-2 tredje ledd bokstav d kan erstatningskrav også rettes mot eier eller utgiver av et massemedium etter skadeserstatningsloven § 3-6 som gjelder krenking av privatlivets fred. Dette svarer til straffeprosessloven 1981 § 3 første ledd nr. 2 og innebærer ingen endring av gjeldende rett.

3.2.2.3 Særlig om utvidelsen til krav mot «medskyldige»

Forslagets § 43-2 tredje ledd bokstav c innebærer en utvidelse av kretsen av rettssubjekter skadelidte kan fremme erstatningskrav mot. Her fremkommer at erstatningskrav kan fremmes

⁸⁹ NOU 2016: 24 s. 498.

⁹⁰ NOU 2016: 24 s. 207.

mot *medskyldige*. Etter dagens straffeprosesslov § 3 er det ikke adgang til å fremme krav mot en medsamsvoren med mindre vedkommende også er siktet i saken, se punkt 2.2.

Utvidelsen synes naturlig ettersom hensynet bak å fremme erstatningskrav i straffesaken er at det allerede er en prosess hvor begge krav vil belyses.

En naturlig språklig forståelse av begrepet «medskyldig» vil være en person som har vært delaktig i den samme straffbare handling som den tiltalte. Den straffbare handling må være den som blir pådømt i den straffesak hvor erstatningskravet fremmes. Av Straffeprosessutvalget beskrives en medskyldig som en medvirker «til den straffbare handling som har det samme sivilrettslige ansvar».⁹¹ Det er med andre ord klart at begge må ha deltatt i den samme straffbare handlingen. Videre må de også ha det samme sivilrettslige ansvar.

I forlengelsen av dette, kan det være naturlig å stilles spørsmålet om personer med samme sivilrettslige ansvar er solidarisk ansvarlige for erstatningskravet. En slik ansvarsform finner vi i skadeserstatningsloven § 5-3 nr. 1 hvor solidaransvar fremgår ved at «flere som plikter å betale erstatning for samme skade, svarer en for alle og alle for en».

Av forarbeidene til skadeserstatningsloven § 5-3 fremgår det at bestemmelsen gjelder både når skaden er forvoldt av flere i fellesskap og når det er flere årsaksfaktorer som er uavhengige av hverandre.⁹² Vilkåret i bestemmelsen er at erstatningen må knytte seg til samme skade, noe som harmonerer godt med at skadevolderne må ha «det samme sivilrettslige ansvar». Dersom ansvaret ikke er knyttet til samme skade, vil det vanskelig kunne tenkes å dreie seg om *samme* sivilrettslige ansvar. Solidaritetsansvaret gjelder kun så langt den enkeltes ansvar rekker.⁹³

For at et erstatningskrav skal kunne fremmes mot en medskyldig, er det en forutsetning at ansvarsgrunnlag foreligger.⁹⁴ Dette kan komme i strid med den foreslåtte utformingen av ensrettingsprinsippet. Her skal nemlig ikke ansvarsgrunnlaget avgjøres for erstatningskravets del dersom tiltalte blir frifunnet for straffekravet. Imidlertid vil det legges til grunn at slikt ansvar foreligger, noe som også vil være naturlig å gjøre etter skadeserstatningsloven § 5-3 i

⁹¹ NOU 2016: 24 s. 498.

⁹² Ot.prp. nr. 60 (1980–1981) Om lov om endringer i erstatningslovgivningen for så vidt gjelder lemping av erstatningsansvar, forsikringsgivers regressrett m.m. s. 45.

⁹³ Ot.prp. nr. 60 (1980–1981) s. 46.

⁹⁴ Ot.prp. nr. 60 (1980–1981) s. 45–46.

tilfeller hvor den kommer til anvendelse. Dersom tiltalte imidlertid blir dømt til straff, vil erstatningskravet kunne pådømmes. I så tilfelle må ansvarsgrunnlaget uansett tas stilling til.

Dersom det var meningen at samme sivilrettslige ansvar skulle svare til innholdet i skadeserstatningsloven § 5-3, er det imidlertid merkverdig at det ikke er nevnt noe om dette i verken forarbeidene eller lovteksten til straffeprosessloven. Det bemerkes at både forslaget § 43-2 tredje ledd bokstav a og d har direkte henvisninger til bestemmelser i skadeserstatningsloven, mens det altså ikke er noen henvisning i bokstav c om medskyldige. Det fremstår derfor uklart hva «samme sivilrettslige ansvar» mer konkret innebærer.

Etter lovforslaget er det imidlertid ikke anledning til å fremme erstatningskrav mot enhver som etter begrepet innhold vil omfattes av «medskyldig»-begrepet. Adgangen er begrenset til medskyldige som har fått sitt straffansvar endelig avgjort, jf. forslaget § 43-2 tredje ledd bokstav c. Når et straffansvar anses som «endelig avgjort» fremgår ikke av lovforslaget. En naturlig språklig forståelse tilsier at et straffansvar vil være endelig avgjort når det foreligger rettskraftig avgjørelse for forholdet. Dette innebærer at dersom en medskyldig har fått sitt straffansvar avgjort, men for eksempel har anket dommen, vil ikke denne være rettskraftig og følgelig ikke være «endelig avgjort». Skadelidte vil i slike tilfeller være avskåret fra å fremme sitt sivile krav mot den medskyldige i den aktuelle straffesak.

Et endelig avgjort straffansvar kan etter ordlyden være både frifinnelse og domfellelse, og spørsmålet blir da om denne utvidede adgangen skal virke for begge utfall av straffansvaret. Dersom adgangen til å fremme krav mot medskyldige omfatter både frifinnende og domfellende saker, blir spørsmålet videre om bestemmelsen skal virke ulikt for de to ulike resultater av et straffansvar.

Om den medskyldige er frifunnet vil det naturlige, sett i lys av formålet bak ensrettingsprinsippet og hensynet til rene frifinnelser, være at det foreslåtte ensrettingsprinsippet slår til. Da vil et erstatningskrav som blir fremmet overfor en frikjent medskyldig måtte gå til den statlige garantiordning. Dersom ensrettingsprinsippet ikke skulle slå til for slike tilfeller, vil det være en løsning som harmonerer dårlig med resten av lovforslaget. Når erstatningskravet fremmes mot en medskyldig i en straffesak, vil hensyn bak ensrettingsprinsippet gjøre seg gjeldende i like stor grad som erstatningskrav mot tiltalte i straffesaken, om ikke mer. Det vil for øvrig redegjøres mer om ensrettingsprinsippet og hensynene bak det i avhandlingens kapittel 4.

Om den medskyldige imidlertid er dømt for det forhold som det sivile krav springer ut av vil det stille seg annerledes. Et spørsmål er om den medskyldige må trekkes inn i saken. I et slikt tilfelle vil det som nevnt være en merbelastning for den medskyldige at skadelidte får en slik utvidet mulighet til å fremme krav. På den andre siden er det klart at den kravet retter seg mot må få anledning til å forsvare seg, hvilket er en sentral rettergangsgaranti.

Det må være «særlig grunn til å behandle kravet i straffesaken» for å kunne fremme krav mot medskyldige. At det må være «særlig grunn» for å behandle kravet i saken vil i praksis fungere som en sikkerhetsventil slik at uforutsette og uheldige utslag av bestemmelsen ikke skal forekomme.

Det fremgår ikke av forslaget i hvilke tilfeller det kan foreligge slike «særlige grunner». En naturlig språklig forståelse vil imidlertid være at det må foreligge en grunn utenom det vanlige for at kravet skal kunne behandles i straffesaken. Det kan tenkes at det av ulike årsaker vil være hensiktsmessig å dele opp en sak i to eller flere rettssaker av hensyn til pådømmelsen, bevisbildet, kompleksiteten og partene i saken. I slike tilfeller vil det være en merbelastning dersom fornærmede skal måtte delta i flere rettssaker for å fremme sitt erstatningskrav i separate saker mot hver av skadevolderne. Av prosessøkonomiske hensyn vil det være lite hensiktsmessig å dele opp erstatningskravet, eller måtte fremme det samme kravet flere ganger. Et slikt tilfelle kan derfor tenkes å omfattes av en «særlig grunn».

Et eksempel på når det kan være aktuelt å benytte seg av en slik adgang til å fremme erstatningskrav også mot medskyldige, kan være i sak om seksuell fremstilling av barn. Her kan et barn være fornærmet i flere saker ved at bilder av vedkommende er lastet ned eller spredt av flere personer over nett. Gjerningspersonene vil sannsynligvis være spredt utover landet, slik at det vil være hensiktsmessig å pådømme straffekravet i separate saker. Å pålegge fornærmede å følge med på flere ulike straffesaker flere steder i landet vil nok oppleves som en ekstra byrde i en allerede vanskelig situasjon.

At den medskyldige kan risikere å bli trukket inn i en straffesak han ikke selv er tiltalt i, vil for den medskyldige selv være uheldig. Det kan være lett å sette det sivile krav og straffesaken i sammenheng, selv om det for den medskyldiges del ikke trenger være det. Ulempen for den medskyldige vil følgelig være belastningen ved en ytterligere prosess i straffesaks former. Likevel kan det argumenteres for at den medskyldige er den som har gjort en erstatningsbetingende, og muligens straffbar, handling, og at vedkommende derfor bør tåle

den merbelastningen det medfører. Det bør under alle omstendigheter ikke gå ut over skadelidte at det er flere skadevoldere hvis strafferettslige ansvar ikke er mulig å forene i samme straffesak.

4 Ensrettingsprinsippet i lovforslaget

4.1 Den foreslåtte regulering av ensrettingsprinsippet

Straffeprosessutvalgets forslag om å gjeninnføre ensrettingsprinsippet er den viktigste foreslåtte endringen hva gjelder erstatningskrav i straffesaker. Kjernen i det foreslåtte ensrettingsprinsippet er at det ikke skal være mulig å komme til delte avgjørelser hvor en tiltalt kan bli frifunnet for det ene kravet, men dømt for det andre.

Ensrettingsprinsippet fremgår av forslaget § 43-11 tredje ledd:

«Sivile krav pådømmes ikke ved frifinnelse for straffekravet, med mindre kravet er klart uberettiget».

Ordlyden «sivile krav» omfatter mer enn kun erstatningskrav, men det er bare erstatningskravene som er aktuelle for avhandlingen. Ensrettingsprinsippet bør etter Straffeprosessutvalgets syn, være *absolutt* for den enkelte straffesak.⁹⁵ Det betyr at ved frifinnelse for straffekrav, kan ikke erstatningskravet pådømmes i straffesaken.⁹⁶ Til tross for at erstatningskravet i slike tilfeller ikke pådømmes i straffesaken, kan det heller ikke fremmes i en senere sivil sak.⁹⁷ Imidlertid vil forbudet kun gjelde de erstatningskrav som omfattes av en statlig garantiordning.⁹⁸ Kravene som ikke omfattes av garantiordningen, og som heller ikke pådømmes i straffesaken, kan følgelig fremmes i en sivil sak.

Det foreslåtte ensrettingsprinsipp innebærer at siden erstatningskravet ikke kan pådømmes, kan det heller ikke avises frifinnende dom for erstatningskravet når tiltalte frifinnes for straff. Denne delen av ensrettingsprinsippet fraviker den tidligere reguleringen av ensrettingsprinsippet i straffeprosessloven 1887, se punkt 2.3.1.

⁹⁵ NOU 2016: 24 s. 494.

⁹⁶ NOU 2016: 24 s. 494.

⁹⁷ NOU 2016: 24 s. 496.

⁹⁸ NOU 2016: 24 s. 496.

Etter straffeprosessloven 1887 kunne erstatningskravet pådømmes når tiltalte var frifunnet for straffekravet, men en forutsetning for dette var at skadevolder også ble frifunnet for erstatningskravet. Kun da ville avgjørelsene gå i samme retning, jf. straffeprosessloven 1887 § 442 første setning in fine. Den foreslåtte formulering i § 43-11 tredje ledd regulerer på sin side kun hva som skjer med det sivile kravet ved frifinnelse for straff. Det betyr at det etter forslaget i utgangspunktet vil være anledning til å frifinne for det sivile kravet selv når tiltalte idømmes straff.

Når domstolen etter straffeprosessloven 1887 hadde adgang til å avsi frifinnende dom for erstatningskravet, men ikke gjorde det, kunne det implisere at de hadde idømt kravet dersom det hadde vært adgang til det. Etter mitt syn vil en slik regulering som fulgte av straffeprosessloven 1887, bidra til å rokke ved hele bakgrunnen for et ensrettingsprinsipp; at frifinnelsen skal være klar, eller *ren*.⁹⁹

Det finnes også et unntak i det foreslåtte § 43-11 tredje ledd som innebærer at det er mulig å frifinne for erstatningskravet. Etter forslaget § 43-11 tredje ledd in fine, kan krav som er «klart uberettiget» pådømmes.

Uttrykket «klart uberettiget» tilsier at det må være sterke holdepunkter for at kravet ikke vil føre frem. Når et krav er «klart uberettiget» vil det således ikke være grunnlag for å tilkjenne erstatning. Det gjøres altså et unntak fra ensrettingsprinsippet og hovedregelen om at sivile krav ikke kan pådømmes ved frifinnelsen, jf. ordlyden «med mindre». Med andre ord er det adgang til å pådømme sivile krav når de er klart uberettigede. Straffeprosessutvalget uttaler at unntaksbestemmelsen skal gjelde for «åpenbare tilfeller»¹⁰⁰, noe som vil innebære en høy terskel. Ettersom et klart uberettiget krav ikke vil ha noen rettslig eller faktisk forankring, må det derfor være adgang til å frifinne for slike krav.

På den måten vil tiltalte unngå å ha et slikt krav hengende over seg i etterkant av frifinnelsen i de tilfeller hvor det for retten er åpenbart at det ikke er holdepunkter for kravet. Det primære formål synes likevel at det skal fungere som en sikkerhetsventil for å unngå misbruk av fellesskapets midler. At grunnløse krav skal dekkes av en statlig garantiordning vil stride mot den alminnelige rettferdighetssans i samfunnet.

⁹⁹ Ønsket om rene frifinnelser fremstår som hovedhensynet i NOU 2016: 24 s. 493.

¹⁰⁰ NOU 2016: 24 s. 497.

På den andre siden vil en slik sikkerhetsventil også kunne bidra til at det stilles spørsmålsteget ved den strafferettslige frifinnelse dersom det *ikke* frifinnes for det sivile krav når det er adgang til det. Når denne adgangen ikke benyttes, vil det i forlengelsen av dette kunne spekuleres i om det er fordi retten mener det foreligger erstatningsansvar. Selv om adgangen for retten til å frifinne for et sivilt krav er vesentlig snevrere enn etter straffeprosessloven 1887, er det likevel åpnet for det. Hensynet til rene frifinnelser tilsier dermed at uttrykket «klart uberettiget» bør tolkes snevert, slik at man ikke kommer i samme situasjon som etter straffeprosessloven 1887.

Unntaksbestemmelsen etter lovforslaget synes å harmonere bedre med hensynet til rene frifinnelser enn ensrettingsprinsippet av straffeprosessloven 1887. Likevel vil det ikke være optimalt ettersom det kan etterlates et inntrykk av tiltaltes skyld når unntaksbestemmelsen ikke blir brukt, uten at omfanget av skylden er endelig avklart.

4.2 Hvorfor er det ønskelig å gjeninnføre ensrettingsprinsippet?

4.2.1 Innledning

Det er flere hensyn som gjør seg gjeldende for hvorvidt en gjeninnføring av ensrettingsprinsippet er ønskelig. Blant annet hensynet til et rent resultat, hensynet til tiltalte og skadelidte, prosessøkonomiske hensyn og hensynet til menneskerettighetene, herunder dommernes utfordringer ved å utforme begrunnelsen. Det vil i det følgende redegjøres for disse hensynene. Det tas utgangspunkt i Straffeprosessutvalgets forslag og vurdering av de ovennevnte hensyn. Det vil videre redegjøres for hvilke oppfatninger og argumenter de ulike høringsinstanser har vedrørende de ulike hensyn.

Ettersom det er 119 høringsinstanser som har uttalt seg, tas det utgangspunkt i de mest sentrale høringsinstanser for temaets vedkommende. Det bemerkes at en rekke høringsinstanser ikke har uttalt seg om forslaget vedrørende ensrettingsprinsippet og påfølgende statlig garantiordning.¹⁰¹ Av de gjennomgåtte høringsuttalelsene er det kun tre

¹⁰¹ Høringsinstansene som ikke har tilkjennegitt sitt syn på avhandlingens tema er blant andre: Høyesterett sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 16. juni 2017, Dommerforeningen sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 06. juni 2017, Domstolsadministrasjonen sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 16. juni 2017, Regjeringsadvokaten sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 20. juni 2017, Norges institusjon for menneskerettigheter sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 06. juni 2017 og Sivilombudsmannen sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 31. mai 2017.

instanser som støtter forslaget – uten at det er gitt en detaljert begrunnelse for deres standpunkt. Imidlertid er det funnet ni instanser som er mot ensrettingsprinsippet. Deres argumenter vil benyttes for å belyse sentrale sider ved et ensrettingsprinsipp.

4.2.2 Hensynet til tiltalte og rene frifinnelser

Hovedhensynet bak en regulering av ensrettingsprinsippet er å få *rene* frifinnelser.¹⁰² Dersom tiltalte for eksempel blir frikjent for straffekravet, men idømt erstatningsansvar på grunn av de ulike beviskrav eller stemmekrav, har retten lagt til grunn at det er *mest* sannsynlig at tiltalte har begått handlingen. En slik avgjørelse kan ifølge lovutvalget føre til en svekkelse av den strafferettslige frifinnelsen.¹⁰³ Hensynet til rene frifinnelser er følgelig av hensyn til tiltalte. Hensikten med et ensrettingsprinsipp er å redusere tvilen som kan oppstå ved den strafferettslige frifinnelse i delte avgjørelser.

Oslo statsadvokatembeter mener media og opinionen har akseptert ordningen, slik at det ikke lenger reises spørsmål ved den strafferettslige frifinnelse slik ordningen er utformet i dag.¹⁰⁴ Flere av høringsuttalelsene er imidlertid enige med Straffeprosessutvalget i at dagens ordning ikke er ideell, ettersom det kan stilles spørsmålstegn ved den strafferettslige frifinnelse.¹⁰⁵ Det nasjonale statsadvokatembetet har likevel funnet at hensynet til prosessøkonomi og hensynet til skadelidte veier tyngre, slik at de er imot forslaget.¹⁰⁶

Kontoret for voldsoffererstatning (KFV) mener at ensrettingsprinsippet kan virke mot sin hensikt ved at det kan så *mer* tvil om frifinnelsen, dersom det sivile kravet pådømmes ved en særskilt sivil sak.¹⁰⁷ Dette på grunn av at den sivile sak vil settes med en annen dommersammensetning enn straffesaken. Argumentet er følgelig at allmennheten kan stille spørsmålstegn ved om det var dommersammensetningen som var avgjørende for den strafferettslige frifinnelse.¹⁰⁸

¹⁰² Ønsket om rene frifinnelser fremstår som hovedhensynet i NOU 2016: 24 s. 493 og s. 494.

¹⁰³ NOU 2016: 24 s. 493.

¹⁰⁴ Oslo statsadvokatembeter sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert august 2017 s. 129.

¹⁰⁵ Politidirektoratet (POD) sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 30. november 2017 s. 238 og Det nasjonale statsadvokatembetet sin høringsuttalelse til NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov, datert 12. juli 2017 s. 50.

¹⁰⁶ Det nasjonale statsadvokatembetet sin høringsuttalelse s. 50.

¹⁰⁷ Kontoret for voldsoffererstatning (KFV) sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 02. juni 2017 punkt 3.3.

¹⁰⁸ KFV sin høringsuttalelse punkt 3.3.

Sannsynligvis vil erstatningsdommen bli den samme i en sivil sak, som den ville blitt i straffesaken.¹⁰⁹ De samme erstatningsrettslige vilkår gjelder uavhengig av hvilken domstol som anvender de. Det bør derfor ikke ha nevneverdig effekt å ta erstatningskravet ut av straffesaken for å pådømme det i en sivil sak. I hvert fall ikke for resultatet sin del. Tiltalte kan ved en særskilt sivil sak risikere ny medieomtale lenge etter straffesaken.¹¹⁰ Det kan følgelig tenkes at det vil være en merbelastning ikke bare for fornærmede, men også for tiltalte dersom han må gå igjennom en ny sivil sak etter at straffesaken har blitt avgjort.

Et sentralt poeng for tiltaltes del, er at vedkommende ved ensrettingsprinsippet ikke kan idømmes erstatningsansvar i straffesaken. Skadelidte kan likevel fremme kravet i en senere sivil sak, dersom det ikke er fremmet i straffesaken. Også krav som ikke omfattes av en statlig garantiordning vil kunne fremmes i en sivil sak, til tross for at de ble fremmet i straffesaken.¹¹¹ Tiltalte, eller skadevolder som han vil betegnes som for erstatningskravets del, vil i de tilfeller hvor ensrettingsprinsippet slår til altså være sikret mot erstatningsansvar for de sivile krav som omfattes av garantiordningen. POD er av den oppfatning at dette vil gi et feilaktig signal overfor skadevolder at vedkommende ikke selv skal kompensere tapet der hvor det foreligger rettslig grunnlag for det.¹¹² Ifølge Statens sivilrettsforvaltning bør fokuset på å holde skadevolder erstatningsansvarlig intensiveres fremfor å lempes.¹¹³

For Straffeprosessutvalget er det hensynet til rene frifinnelser som har veid tyngst ved forslaget til ensrettingsprinsippet. Til tross for at enkelte høringsinstanser er enige i at den strafferettslige frifinnelse blir utfordret ved samtidig idømmelse av erstatningsansvar, har vi sett at frifinnelsen kan bli utfordret også ved alternative løsninger. Det vil ikke være mulig, og antakeligvis heller ikke ønskelig, å avskjære skadelidte helt fra å fremme kravet sitt i en sivil sak. Problemstillingen med delte resultater for straffekravet og det sivile kravet vil følgelig kunne oppstå uavhengig av om vi har et ensrettingsprinsipp.

¹⁰⁹ Anne Robberstad sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 02. juni 2017 s. 10.

¹¹⁰ Robberstad sin høringsuttalelse s. 10.

¹¹¹ NOU 2016: 24 s. 496.

¹¹² POD sin høringsuttalelse s. 239.

¹¹³ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 06. juni 2017 s. 26.

4.2.3 Forholdet til EMK og domstolenes begrunnelse

Fra domstolens side oppstår problemene med delte avgjørelser ved domskrivningen.¹¹⁴

Uskyldspresumsjonen innebærer at det ikke skal stilles spørsmålstegn ved den strafferettslige frifinnelse, se punkt 2.3. Ifølge utvalget har flere gitt uttrykk for at det er krevende å skrive begrunnelser for delte avgjørelser.¹¹⁵ Dette kan være særlig vanskelig dersom begrunnelsen for resultatet er de ulike beviskrav. Retten skal argumentere for at det er sannsynlig nok at handlingen er begått for å bli ilagt erstatningsansvar, men ikke sannsynlig nok for å bli ilagt straffansvar.

For de fleste erstatningsbetingende handlinger hvor handlingen også er straffbar, vil beviskravet for sivile krav heves. Fra utgangspunktet om alminnelig sannsynlighetsovervekt heves det i slike tilfeller til sterk sannsynlighetsovervekt, se punkt 2.4.2. På bakgrunn av dette blir beviskravene for henholdsvis straffekravet og det sivile krav nærmere hverandre. Det skal argumenteres for at det er høy sannsynlighet for at handlingen har funnet sted, men ikke høy nok til å oppfylle det strafferettslige beviskrav. Å gjøre dette uten å trekke den strafferettslige frifinnelse i tvil, vil være utfordrende. Hensynet til domstolens utfordringer i begrunnelse av avgjørelsen, og herunder forholdet til menneskerettighetene, vil følgelig være et argument for at ensrettingsprinsippet gjennomføres.¹¹⁶

Advokatforeningen støtter forslaget til ensrettingsprinsippet ved at en da vil unngå at avgjørelsen for det sivile kravet stiller spørsmålstegn ved frifinnelsen.¹¹⁷ Det nasjonale statsadvokatembetet er på den ene siden enige i at det er vanskelig å utforme begrunnelsen for en delt avgjørelse uten å stille spørsmålstegn ved frifinnelsen, men at det på den andre siden har vist seg mulig i praksis.¹¹⁸ Det er også et poeng at utfordringen har et begrenset omfang, ettersom det antas at kun et fåtall av de delte avgjørelsene faktisk vil reise spørsmål ved uskyldspresumsjonen, og at dagens ordning ikke er i strid med EMK.¹¹⁹

Etter Statens sivilrettsforvaltning sitt syn er det ikke tvilsomt at gjeldende rett tilfredsstillende kravene som følger av uskyldspresumsjonen.¹²⁰ Domstolene har kommet frem til en effektiv

¹¹⁴ NOU 2016: 24 s. 493.

¹¹⁵ NOU 2016: 24 s. 493.

¹¹⁶ NOU 2016: 24 s. 493.

¹¹⁷ Advokatforeningen sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 13. juni 2017 s. 82.

¹¹⁸ Det nasjonale statsadvokatembetet sin høringsuttalelse s. 50.

¹¹⁹ POD sin høringsuttalelse s. 238–239.

¹²⁰ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 4.

og tilfredsstillende løsning med hensyn til uskyldspresumsjonen i EMK.¹²¹ De viser videre til NOU 2000: 33¹²² hvor det, i motsetning til i NOU 2016: 24, ikke ble påpekt at dommerne syntes det var vanskelig å skrive domsslutningen ved delte avgjørelser.¹²³ Også Robberstad er av den oppfatning at det ikke er vanskelig å begrunne delte avgjørelser.¹²⁴ Hun viser til at Norge er frifunnet for påståtte krenkelser av uskyldspresumsjonen i flere saker, og at EMD følgelig ikke fordømmer dagens praksis.¹²⁵ Dette så vi også at er tilfelle i punk 2.4.3.

Fornærmede kan også kreve erstatning i en sivil sak fremfor å fremme kravet i straffesaken.¹²⁶ Da vil domstolene likevel måtte ta stilling til samme bevisstema som vil være tema i straffesaken.¹²⁷ Dette på grunn av at kravene vil springe ut av samme handling, jf. straffeprosessloven § 3 (eller lovforslagets § 43-2). Erstatningsutbetalingen er ment å baseres på tiltalen. Det vil redegjøres for dette i avhandlingens kapittel 5. Etter KFV sitt syn vil dette innebære at erstatningsutbetalingen likevel baseres på samme bevisstema som i straffesaken.¹²⁸ En kan derfor konkludere med at ensrettingsprinsippet ikke helt og holdent vil fjerne problemstillingen med å bli dømt for det ene kravet, men frifunnet for det andre.

Forslaget til et ensrettingsprinsipp med påfølgende garantiordning er ment å skulle verne om uskyldspresumsjonen. Det finnes imidlertid argumenter som tilsier at en slik ordning kan virke mot sin hensikt. Justisminister Kallmyr er i hvert fall av den oppfatning at lovforslaget også kan trekke uskyldspresumsjonen i tvil.¹²⁹ Lovforslaget innebærer at fornærmedes erstatningskrav blir tilkjent av staten etter strafferettslig frifinnelse i kraft av at det er tatt ut tiltale. I praksis kan dette tolkes slik at enhver handling anses begått når det er tatt ut tiltale, noe som kan by på problemer i forhold til EMK art. 6. nr. 2.¹³⁰ Etersom garantiordningen ikke tar stilling til skyld eller andre bevisstema, i tillegg til at erstatningskravet vil betales av staten og ikke tiltalte, er det heller tvilsomt at uskyldspresumsjonen i et slikt tilfelle blir

¹²¹ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 25.

¹²² NOU 2000: 33 Erstatning til ofrene hvor tiltalte frifinnes for straff.

¹²³ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 28.

¹²⁴ Robberstad sin høringsuttalelse s. 9.

¹²⁵ Robberstad sin høringsuttalelse s. 9.

¹²⁶ KFV sin høringsuttalelse punkt 3.3.

¹²⁷ KFV sin høringsuttalelse punkt 3.3.

¹²⁸ KFV sin høringsuttalelse punkt 4.2.

¹²⁹ Kolsrud (2019).

¹³⁰ Kolsrud (2019).

krenket. Likevel er det et poeng som kan belyse hvordan en garantiordning kan bli oppfattet av allmennheten i praksis.

Det synes avgjort i rettspraksis at dagens løsning med delte avgjørelser ikke strider mot uskyldspresumsjonen. At domstolen må forholde seg til noen krav ved begrunnelsen for slike avgjørelser for ikke å krenke menneskerettigheter, bør ikke alene begrunne å endre rettstilstanden.

4.2.4 Prosessøkonomiske hensyn

Et viktig argument for at det skal være mulighet for å behandle sivile krav i straffesaker er hensynet til prosessøkonomi.¹³¹ Etterforskningen og iretteføringen av straffekravet vil i alminnelighet også opplyse krav som springer ut av den straffbare handling.¹³² Utvalget er imidlertid av den oppfatning at prosessøkonomiske hensyn først og fremst slår til for de kurante kravene, der bevisføringen for straffekravet og det sivile krav er sammenfallende.¹³³

Et ensrettingsprinsipp vil innebære at erstatningskravet vil fremmes og føres bevis for i straffesaken, men at det ikke kan pådømmes dersom tiltalte blir frifunnet for straff.

Prosessøkonomiske hensyn vil følgelig være et hensyn mot ensretting. Særlig dersom det sivile kravet er nærmest ferdigbehandlet, men må bortfalle og fremmes på nytt i en sivil sak eller for et forvaltningsorgan.¹³⁴

Flere høringsinstanser kommenterer at hensynet til prosessøkonomi ikke blir tilstrekkelig ivare tatt ved en gjeninnføring av ensrettingsprinsippet.¹³⁵ Statens sivilrettsforvaltning uttaler at det vil være unødvendig bruk av tid og ressurser at alle rettens aktører skal måtte vurdere og sette seg inn i det sivile krav for at det ved strafferettslig frifinnelse ikke skal kunne pådømmes.¹³⁶ Ettersom skadelidte også har mulighet til å fremme erstatningskravet i en sivil sak, kan en ende opp med to rettssaker fremfor én. Det kan virke prosessdrivende og øke belastningen på rettsapparatet.¹³⁷

¹³¹ NOU 2016: 24 s. 490 og s. 491.

¹³² NOU 2016: 24 s. 490.

¹³³ NOU 2016: 24 s. 491.

¹³⁴ NOU 2016: 24 s. 493.

¹³⁵ Høringsuttalelsene til Det nasjonale statsadvokatembetet s. 50, POD s. 238, Statens sivilrettsforvaltning s. 25, KfV punkt 3.2. og Robberstad s. 10.

¹³⁶ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 25.

¹³⁷ KfV sin høringsuttalelse punkt 3.3.

Det synes å være bred enighet om at hensynet til prosessøkonomi taler mot å gjeninnføre ensrettingsprinsippet i norsk straffeprosess. Det er også min oppfatning. Det vil ikke være mulig å vite før domsavsigelsen om det sivile kravet kan pådømmes eller eventuelt må gå til en statlig garantiordning eller fremmes i en sivil sak. Dette betyr at alle rettens aktører må sette seg inn i kravet som om det vil bli pådømt. Dersom ensrettingsprinsippet slår inn, vil en ny instans måtte sette seg inn i kravet og ta stilling til det på nytt. Utfallet vil bli det samme enten det sivile krav ender opp med å fremmes i en sivil sak, eller for behandling av forvaltningen.

4.2.5 Hensynet til skadelidte

For skadelidte sin del vil det være et selvstendig poeng å slippe å gå gjennom en ny rettsak om det samme forhold. Straffeprosessutvalget fremhever at det vil være en personlig og økonomisk belastning for skadelidte dersom vedkommende må gå til et sivilt søksmål.¹³⁸ Ifølge utvalget vil skadelidtes stilling bero på hva som skjer videre med det sivile krav etter strafferettslig frifinnelse.¹³⁹ En statlig garantiordning som er foreslått å gjelde for enkelte typer erstatningskrav som vil omfattes av ensrettingsprinsippet, vil føre til at flere skadelidte får tilkjent sine krav enn tidligere. For erstatningskravene som faller utenfor garantiordningen, vil skadelidte måtte fremme de på annen måte. I førstnevnte tilfeller vil skadelidtes stilling styrkes sett opp mot dagens ordnings, mens det for sistnevnte vil svekkes.

I høringsuttalelsene er det fremhevet at skadelidte bør slippe å gå gjennom en ny sivil sak om kravet, og om den går til forvaltningsbehandling (statlig garantiordning) vil det uansett føre til en lengre prosess.¹⁴⁰ Av hensyn til skadelidte er det altså ønskelig med en raskere avgjørelse av de sivile krav. Med andre ord det motsatte av hva som vil skje dersom ensrettingsprinsippet slår til.

Statens sivilrettsforvaltning påpeker at det er et selvstendig poeng for skadelidte at skadevolder stilles til ansvar.¹⁴¹ De påpeker videre at de sivile krav, av hensyn til prosessøkonomi, kontradiksjon, skadelidte og samfunnets interesser, bør behandles i minst like stor grad som i dag.¹⁴² Noe som også er i tråd med funnet i NOU 2000: 33, som er en

¹³⁸ NOU 2016: 24 s. 490.

¹³⁹ NOU 2016: 24 s. 493.

¹⁴⁰ Det nasjonale statsadvokatembetet sin høringsuttalelse s. 50 og KfV sin høringsuttalelse punkt 3.2.

¹⁴¹ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 26.

¹⁴² Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 26.

tidligere utredning hvor det ble sett på alternativer til dagens ordning med adgang til delte avgjørelser. Oslo statsadvokatembeter fremhever på sin side at dagens ordning bør opprettholdes fordi fornærmede særlig i voldtekts- og overgrepssaker, risikerer påstander om anmeldelse av økonomiske motiver, noe som vil ødelegge deres troverdighet.¹⁴³ Dette kan tenkes å bli forsterket ved innføringen av en statlig garantiordning hvor skadelidtes krav «automatisk» skal tilkjennes ved strafferettslig frifinnelse.

Flere av høringsinstansene fremhever hensynet til skadelidte som den avgjørende årsak til at de ikke støtter forslaget om ensretting. Det kan se ut til at de legger mer vekt på hensynet til skadelidte enn Straffeprosessutvalget har gjort. Straffeprosessutvalget er klar over at forslaget i utgangspunktet ikke er fordelaktig for skadelidte, og nettopp for å bøte på at dette, er det foreslått en statlig garantiordning.

4.2.6 Utenforliggende hensyn

Et annet hensyn Straffeprosessutvalget tar opp, er faren for at det tas utenforliggende hensyn ved avgjørelsen av både straffekravet og det sivile kravet dersom det skal være mulig å pådømme begge.¹⁴⁴ Utenforliggende hensyn er hensyn som ikke er relevante for pådømmelsen av kravet.

Utvalget uttaler for det første at det kan tenkes at domstolen vil være mer tilbøyelig til å frifinne når et ansvar likevel kan idømmes.¹⁴⁵ Det må i så fall være tale om frifinnelse av straff når et erstatningsansvar kan idømmes. Et slikt tilfelle kan jeg vanskelig se for meg oppstå. Dersom domstolen skulle være *mer tilbøyelig* til å frifinne på grunn av andre omstendigheter enn vilkårene for straff, vil handlingen i utgangspunktet måtte være heftet med tvil. Ellers ville det ikke vært åpnet for en slik tilbøyelighet. Når straffansvar er beheftet med tvil, skal straff uansett ikke idømmes. Beviskravet er jo som tidligere nevnt, bevist utover enhver rimelig og fornuftig tvil.

For det andre, kan det ifølge Straffeprosessutvalget tenkes at domstolen vil være mer tilbakeholden med å idømme erstatningsansvar som springer ut av en handling skadevolder er strafferettslig frikjent for.¹⁴⁶ Det er mulig at retten velger å frifinne for det sivile krav for å

¹⁴³ Oslo statsadvokatembeter sin høringsuttalelse s. 130.

¹⁴⁴ NOU 2016: 24 s. 493.

¹⁴⁵ NOU 2016: 24 s. 493.

¹⁴⁶ NOU 2016: 24 s. 493.

verne om den strafferettslige frikjennelse.¹⁴⁷ For retten å skulle komme til motsatt resultat for kravene, vil kanskje oppleves krevende. Det kan altså tenkes at det vil være en høyere terskel for å idømme erstatningsansvar når skadevolder allerede er frikjent for straff.

Delte avgjørelser kan tenkes å stride mot den alminnelige rettsfølelse. Det vil for allmennheten synes feil å frikjenne for et krav, men dømme for et annet når begge bygger på det samme forhold. Nettopp fordi retten har frifunnet tiltalte for straffekravet vil det virke motsigende å likevel dømme han for erstatningskravet. I Norge har vi et forholdsvis sterkt innslag av lekdommere, som muligens kan være mer tilbøyelige enn fagdommerne til å ta såkalte utenforliggende hensyn med i vurderingen. Dersom retten tar slike hensyn i betraktning ved avgjørelsen av det sivile kravet vil utenforliggende hensyn spille inn.

Det kan også tenkes at retten pådømmer erstatningskravet etter frifinnelse for straff fordi de mener det vil være det mest rimelige resultatet.¹⁴⁸ De utenforliggende hensyn kan med andre ord også virke andre veien. På grunn av det strenge beviskravet vi har for å ilegge straff, vil retten måtte frifinne selv om de har «på følelsen» av at hendelsen faktisk har funnet sted. Det kan være lett å få sympati eller medfølelse med fornærmede i en straffesak. Av den grunn kan det tenkes at også slike utenforliggende hensyn spiller inn, og at retten er mer tilbøyelig for å tilkjenne erstatning som et «plaster på såret» til fornærmede.

Ut fra argumentene om utenforliggende hensyn, kan det synes som at Straffeprosessutvalget mener dagens løsning kan slå uheldig ut ikke bare for tiltalte, men også for fornærmede nettopp for å verne om den strafferettslige frifinnelse. Risikoen for at det tas utenforliggende hensyn vil etter mitt syn være tilstede i nær alle sammenhenger hvor menneskelige vurderinger skal foretas. Også ved bevisvurderingen vil det være anledning til å foreta utenforliggende hensyn. Hvilken vekt en legger på de ulike beviser og hva en tolker inn i det vil alltid være subjektivt.

Likevel kan det tenkes at det er mulig å begrense risikoen for at det tas utenforliggende hensyn ved en klarere lovgivning. Det er vel nettopp dette ensrettingsprinsippet er ment å bidra til.

¹⁴⁷ NOU 2016: 24 s. 494.

¹⁴⁸ NOU 2016: 24 s. 494.

4.2.7 Andre hensyn

For jurister vil en såkalt delt avgjørelse være forståelig, ut fra de rettsregler og ulike vilkår som ligger til grunn. For den alminnelige mann i gata vil det imidlertid være vanskelig å forstå rimeligheten av en slik avgjørelse. Basert på akkurat den samme handling, blir en frikjent for det ene kravet, men dømt for det andre. Det kan tenkes at en slik virkning forsterkes ved at kravene blir pådømt samtidig og av samme rett. Når allmennheten ikke forstår hvordan slike resultater kan oppstå, vil det virke urimelig. Fra et folkelig synspunkt slår den ene avgjørelsen den andre i hjel.¹⁴⁹

Slik lovutvalget tar opp, kan det at allmennheten oppfatter retten som urimelig, på sikt tenkes å føre til en svekkelse av tilliten til straffesaksbehandlingen og domsavgjørelser.¹⁵⁰ De er av den oppfatning at ensrettingsprinsippet kan bidra til å styrke tilliten til straffesaksbehandlingen på lang sikt.¹⁵¹

Til tross for utvalgets syn på dette, viser statistikk at tilliten til domstolen tvert imot har økt under dagens straffeprosesslov, til tross for adgangen til delte avgjørelser. I 1997 svarte litt over 70 % at de hadde ganske stor, eller svært stor tiltro til domstolene, mens i 2018 hadde tallet økt til 86 % med ganske stor eller svært stor tiltro til domstolene.¹⁵²

Statistikken er for hele domstolen under ett, med sivile saker og straffesaker, slik at noe entydig resultat kan ikke leses ut av tallene for dette temaets vedkommende. Det kan likevel sies at dagens ordning ikke har medført store negative utslag. For de få tiltalte som får delte avgjørelser mot seg, kan ordningen imidlertid oppleves som urimelig.

For rettsstaten vil regler som kan føre til en svekkelse av allmennhetens tillit til systemet være svært uheldige. At dagens rettstilstand kan bidra til borgernes mistillit til rettssystemet, vil være et argument for å endre dagens rettstilstand.

¹⁴⁹ NOU 2000: 33 s. 12.

¹⁵⁰ NOU 2016: 24 s. 493.

¹⁵¹ NOU 2016: 24 s. 495.

¹⁵² Norges domstoler, «Nøkkeltall fra 2018», u.å., <https://www.domstol.no/Enkelt-domstol/arsrapport/nokkeltall2018/#hoytiltro> (sjekket 14. desember 2019).

5 Den statlige garantiordningen i lovforslaget

5.1 Hva går den statlige garantiordningen ut på?

Ensrettingsprinsippet innebærer at erstatningskrav ikke kan pådømmes etter strafferettslig frifinnelse. Hva som skal skje videre med det erstatningskravene vil være avgjørende for virkningen av ensrettingsprinsippet. Dersom skadelidte blir henvist til å forfølge kravet sitt i en sivil sak, vil det i realiteten innebære en svekkelse av skadelidtes vern sett i forhold til dagens ordning. Straffeprosessutvalget bemerker at det avgjørende for virkningen av et ensrettingsprinsipp, er hvorvidt det etableres en alternativ ordning for behandlingen av sivile krav som ikke kan pådømmes i straffesaken.¹⁵³ Det er foreslått nettopp en slik ordning, som er kalt for «statlig garantiordning».¹⁵⁴

Garantiordningen innebærer at kravet tilkjennes, så lenge det ikke er «klart uberettiget», jf. forslaget § 43-11 tredje ledd in fine. Det skal være opp til påtalemyndigheten å avgjøre om erstatningskravet tas med i tiltalen. Dersom erstatningskravet tas med i den strafferettslige tiltale, vil kravet gå til den statlige garantiordningen ved frifinnelse av straffekravet.¹⁵⁵

Opprettelsen av statlig garantiordning er først og fremst for at skadelidte skal få erstatning for sine krav når det – som en konsekvens av ensrettingsprinsippet – ikke kan pådømmes i straffesaken.

Ved frifinnelse for straff, er det foreslått at garantiordningen er obligatorisk. Dette betyr at skadelidte vil være avskåret fra å til å gå til særskilt sivil sak om kravet dersom det er fremmet i straffesaken.¹⁵⁶ Dette vil imidlertid kun gjelde for de kravene som omfattes av den statlige garantiordningen: lidet tap og oppreisning.¹⁵⁷ For kravene som faller utenfor, vil det følgelig kunne reises sivilt søksmål.

Garantiordningen innebærer at det sivile kravet etter strafferettslig frifinnelse skal bli finansiert av staten, og ikke av skadevolder. Det faktum at saker med delte avgjørelser har et

¹⁵³ NOU 2016: 24 s. 493.

¹⁵⁴ NOU 2016: 24 s. 494 flg.

¹⁵⁵ NOU 2016: 24 s. 495–497.

¹⁵⁶ NOU 2016: 24 s. 496.

¹⁵⁷ NOU 2016: 24 s. 496.

begrenset omfang, brukes som argument for at det er mulig å bøte på disse sakene med å opprette en slik kompenserende ordning.¹⁵⁸

Dersom garantiordningen medfører at staten skal ta stilling til om det foreligger ansvarsgrunnlag, vil poenget med ordningen falle bort. Tiltaltes ansvarsgrunnlag vil i slike tilfeller likevel bli vurdert på samme måte som dersom erstatningskravet ville blitt tatt stilling til av retten etter strafferettslig frifinnelse. Det var en slik utforming av et ensrettingsprinsipp som ble vurdert i NOU 2000: 33, hvor det ble konkludert med at det ikke ville ha noe for seg.¹⁵⁹ Derfor er det nå foreslått at kun utmålingen skal fremmes for vurdering av Kontoret for voldsoffererstatning, ikke ansvarsgrunnlaget.¹⁶⁰ Det skal ikke tas stilling til spørsmål om skyld eller øvrige bevisemaer. Det er presumert å være oppfylt i kraft av at påtalemyndigheten har fremmet kravet i straffesaken.¹⁶¹

På grunn av at bevisene for erstatningskravets del og straffekravets del ofte vil overlappe, kan det synes å styrke konseptet om rene frifinnelser at det ikke skal ta stilling til bevisene ved den statlige garantiordningen.

5.2 Hvilke krav omfattes av den statlige garantiordningen?

Den statlige garantiordningen er ikke ment å omfatte alle typer erstatningskrav. Ordningen er foreslått til kun å omfatte erstatningspostene lidet tap og oppreisning.¹⁶² Bakgrunnen for dette er ifølge Straffeprosessutvalget, at de to postene anses å innebære de mest kurante og oversiktlige kravene.¹⁶³ Utvalget er av den oppfatning at det er i disse tilfellene hvor hensynet til ensretting gjør seg sterkest gjeldende, samtidig som det vil gi en enkel behandling av de sivile krav.¹⁶⁴ Dette innebærer at for eksempel menerstatning ikke omfattes av ordningen.¹⁶⁵ Slik er omfanget og den ekstra økonomiske utgiften for staten ment å begrenses.¹⁶⁶

Statens sivilrettsforvaltning uttaler at en slik oppdeling er uheldig.¹⁶⁷ De mener det kan føre til at skadelidte velger ikke å fremsette alle sine erstatningskrav, fordi det blir for mange

¹⁵⁸ NOU 2016: 24 s. 494.

¹⁵⁹ NOU 2000: 33 s. 145.

¹⁶⁰ NOU 2016: 24 s. 495 og s. 497.

¹⁶¹ NOU 2016: 24 s. 495–497.

¹⁶² NOU 2016: 24 s. 497.

¹⁶³ NOU 2016: 24 s. 497.

¹⁶⁴ NOU 2016: 24 s. 497.

¹⁶⁵ NOU 2016: 24 s. 497.

¹⁶⁶ NOU 2016: 24 s. 496.

¹⁶⁷ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 28.

ordninger å forholde seg til.¹⁶⁸ I utgangspunktet kan skadelidte fremme alle sine sivile krav i straffesaken. Etter strafferettslig frifinnelse vil postene oppreisning og lidt tap dekkes av garantiordningen. De resterende kravene vil skadelidte selv måtte følge opp gjennom sivil søksmål eller søknad om voldsoffererstatning. Det antas at det er oppfølgingen av de resterende erstatningskravene Statens sivilrettsforvaltning sikter til. Videre mener de at det ville vært mer naturlig at kun oppreisning skulle dekkes av garantiordningen, dersom begrunnelsen for oppdelingen er begrensning av utgifter for staten.¹⁶⁹ Dette fordi økonomisk tap er den største erstatningsposten i personskadesaker.¹⁷⁰

Dersom en statlig garantiordning skal vedtas, påpeker Statens sivilrettsforvaltning at det må tas inn regler om organisering, saksbehandlingsregler og avklares hvordan saker som faller inn under både en statlig garantiordning og voldsoffererstatningsordningen skal behandles.¹⁷¹

For Kontoret for voldsoffererstatning er det uklart hva som skjer med kravene som ikke omfattes av en statlig garantiordning. De stiller spørsmålsteget ved om kravene som faller utenfor kan fremmes for KFV ved voldsoffererstatningssøknad, eller om skadelidte *må* gå til sivil sak.¹⁷² Det mest naturlige vil være at skadelidte kan fremme søknad om voldsoffererstatning for kravene som faller utenfor garantiordningen, så lenge vilkårene for voldsoffererstatning er oppfylt. Når det gjelder oppdelingen av hvilke krav som omfattes, påpeker KFV at erstatningsposten lidt tap ofte kan være like komplisert å behandle som fremtidig tap.¹⁷³

For en som har andre erstatningskrav enn de som omfattes av garantiordningen, kan det tenkes at det vil føles unødvendig tungvint å måtte gå til ny sak for kun deler av kravet. Særlig for skadelidte som allerede er i en sårbar posisjon, kan det oppleves belastende å måtte ta ytterligere stilling til erstatningskravene også etter straffesaken.

Garantiordningen kan også tenkes å gi et feil inntrykk av rettmessigheten av kravene. La oss si at skadelidte har krav på både oppreisning og menerstatning. Oppreisningskrav blir tilkjent fra staten gjennom garantiordningen uten ytterligere vurdering foruten selve utmålingen.

¹⁶⁸ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 28.

¹⁶⁹ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 28.

¹⁷⁰ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 28.

¹⁷¹ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 28.

¹⁷² KFV sin høringsuttalelse punkt 4.4.1.

¹⁷³ KFV sin høringsuttalelse punkt 4.4.1.

Kravet om menerstatning vil imidlertid bli underlagt et beviskrav om sterk sannsynlighetsovervekt i en sivil sak, eller ved søknad om voldsoffererstatning, og beviskravet anses ikke oppfylt. For skadelidte kan det nok oppleves uforståelig at kun ett av kravene tilkjennes når begge bygger på samme handling.

5.3 Problemer knyttet til en statlig garantiordning

5.3.1 Forholdet til materiell erstatningsrett

Ved strafferettslige frifinnelser vil ikke skadevolder bli stilt til ansvar for sin erstatningsbetingende handling, selv om vilkårene for erstatning er oppfylt.¹⁷⁴ Forslaget vil dermed innebære et markant innhugg i de alminnelige erstatningsrettslige regler.¹⁷⁵ Følgelig er dette etter utvalgets syn et argument mot ensretting.

Straffeprosessutvalget uttaler at det for mange kan være et selvstendig poeng at det er skadevolder som må betale erstatningen og gjøre opp for seg.¹⁷⁶ Gitt at vilkårene for erstatning er oppfylt, vil det nok for mange virke som en trøst at skadevolder må gjøre opp for seg også etter strafferettslig frifinnelse. Det kan tenkes at det vil være lettere for skadelidte å akseptere resultatet av saken når de vet at skadevolder ikke slapp helt unna med sin handling.

Utvalget kontrer argumentet om å stille den skyldige til ansvar med at vedkommende vil ha følt på samfunnets bedømmelse for den aktuelle handling ved å ha fått oppleve den belastning det er å bli straffeforfulgt.¹⁷⁷ Det er klart at det vil være en belastning i seg selv å bli straffeforfulgt. Selv om tiltalte er frikjent, kan det fortsatt tenkes at samfunnet vil ha en annen oppfatning av vedkommende i ettertid. Ettersom påtalemyndigheten ikke skal ta ut tiltale før de er helt sikker på at saken kan føre til domfellelse,¹⁷⁸ vil tiltalen i seg selv være en presumsjon for at tiltalte har opptrådt klanderverdig.

Den statlige garantiordningen skal bøte på at erstatningsrettslige regler ikke realiseres, gjennom at skadelidte likevel får erstatning. Ettersom skadelidte skal få erstatning i kraft av at det tas ut tiltalte, vil det etter utvalgets syn tvert imot bidra til å fremme den materielle

¹⁷⁴ NOU 2016: 24 s. 495

¹⁷⁵ NOU 2016: 24 s. 495.

¹⁷⁶ NOU 2016: 24 s. 495.

¹⁷⁷ NOU 2016: 24 s. 495.

¹⁷⁸ Øyen (2019) s. 247.

erstatningsretten.¹⁷⁹ Dette fordi erstatningskravet til skadelidte i et slikt tilfelle ikke vil begrenses av beviskravet til klar sannsynlighetsovervekt.¹⁸⁰ Beviskravet vil likevel til en viss grad vil bli ivaretatt, ettersom påtalemyndigheten skal være sikker i sin sak før tiltale tas ut. Videre vil skadelidte få erstatning også i saker hvor ansvarsgrunnlaget er usikkert og skadevolder er uten betalingsevne.¹⁸¹

Det er imidlertid ikke bare fordeler ved at skadelidte skal få tilkjent sine erstatningskrav ved strafferettslig frifinnelse. Straffeprosessutvalget nevner blant annet at man risikerer at det tilkjennes erstatning uten at de erstatningsrettslige vilkår er oppfylt.¹⁸² For skadelidte kan det derfor se ut til at en statlig garantiordning vil innebære en bedring av deres erstatningsrettslige vern i straffesaker. I hvert fall hvis en kun ser på det økonomiske aspektet. Imidlertid vil det for mange skadelidte være en egenverdi i at skadevolder holdes ansvarlig for sine handlinger. At skadevolder «slipper unna» i slike tilfeller, vil i så fall være en konsekvens man godtar av hensynet til et rent resultat.

Advokatforeningen støtter forslaget til en statlig garantiordning, og mener at en slik ordning vil ivareta fornærmedes interesser.¹⁸³ Det er imidlertid flere høringsinstanser som tar opp problemstillingen knyttet til realisering av erstatningsrettslige regler. Det er uttrykt en bekymring til om den materielle erstatningslovgivningen ikke vil bli realisert dersom det ikke skal være lik adgang til å pådømme erstatningskrav i straffesaker som det er i dag.¹⁸⁴

Statens sivilrettsforvaltning mener det er sentralt at skadevolder stilles til økonomisk ansvar for sine erstatningsrettslige handlinger, og er av denne grunn også imot forslaget til ensretting.¹⁸⁵ De fremhever også likebehandlingshensyn mellom ulike gjerningspersoner som et hensyn mot ensretting.¹⁸⁶ En statlig garantiordning kan i noen tilfeller føre til ulike resultater for skadevolderne. I et tilfelle hvor det ikke er tatt ut strafferettslig tiltale, eller det sivile kravet ikke er fremmet i straffesaken, kan fornærmede gå til sivil sak hvor skadevolder kan bli erstatningsansvarlig.

¹⁷⁹ NOU 2016: 24 s. 495.

¹⁸⁰ NOU 2016: 24 s. 495. For beviskrav til klar sannsynlighetsovervekt, se avhandlingens punkt 2.4.2.

¹⁸¹ NOU 2016: 24 s. 495.

¹⁸² NOU 2016: 24 s. 495.

¹⁸³ Advokatforeningen sin høringsuttalelse s. 82.

¹⁸⁴ Robberstad sin høringsuttalelse s. 10.

¹⁸⁵ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 24.

¹⁸⁶ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 25.

Hvor skadevolder er tiltalt og skadelidte har fremmet kravet i straffesaken, men saken ender med strafferettslig frifinnelse, vil skadevolder slippe å betale erstatningen. Dette kan altså føre til tilfeller hvor en skadevolder kan slippe å betale erstatning selv om vilkårene er oppfylt, mens en annen må betale fordi skadelidte ikke fremmet erstatningskravet i straffesaken. For skadevolder kan det oppleves noe tilfeldig hvorvidt han blir erstatningsansvarlig eller ikke. Når og hvor skadelidte fremmer kravet vil være forhold utenfor skadevolders kontroll. Det er et sentralt utgangspunkt at retten skal være lik for alle, noe forslaget ikke synes å bidra til.

Oslo statsadvokatembeter påpeker at frykten for å bli erstatningsansvarlig i seg selv er preventivt.¹⁸⁷ Ved en statlig garantiordning kan noe av den preventive effekten tenkes å svekkes. Det nasjonale statsadvokatembetet har uttrykt skepsis til at den kompenserende ordningen skal innebære et obligatorisk ansvarsunntak for den som er frifunnet for straff.¹⁸⁸

Erstatningsretten bygger på to grunnleggende hensyn; reparasjons- og prevensjonshensynet. Reparasjonshensynet går ut på at skadelidte skal stilles økonomisk som om skaden ikke har skjedd, mens prevensjonshensynet skal virke avskrekkende gjennom at skadevolder stilles til ansvar.¹⁸⁹ Når det er klart at erstatningsansvar foreligger, vil det følgelig føre til at prevensjonshensynet ikke blir realisert. På den andre siden, vil det som Straffeprosessutvalget påpeker, føre til at reparasjonshensynet kanskje i større grad enn i dag blir oppfylt.

Hensynet til endelig oppgjør vil tale for en obligatorisk behandling av sivile krav ved en statlig garantiordning. Dersom skadelidte allerede har «garantert» dekning for sitt krav, vil det anses unødvendig for begge parter å gå igjennom saken på nytt i en sivil sak.

Et annet moment som ikke bør undervurderes er den belastning det vil være for skadelidte dersom tiltalte skulle bli frikjent både for straff og erstatning. Fornærmede kan i slike tilfeller føle det som nok et overgrep, men denne gangen fra rettssystemet. Å gå gjennom hele prosessen med rettssak for så å oppleve at du ikke blir trodd overhodet kan ikke være lett. Videre kan skadelidte oppleve en fordømmelse fra samfunnet etter en slik sak, ved at de eksempelvis blir beskyldt for å ha funnet på hendelsen, typisk i voldtektssaker. En statlig garantiordning vil bidra til å begrense slike tilfeller. Slik kan det muligens tenkes at ordningen også kan bidra til at flere skadelidte velger å anmelde og forfølge kravet. Dette da de vet at

¹⁸⁷ Oslo statsadvokatembeter sin høringsuttalelse s. 130.

¹⁸⁸ Det nasjonale statsadvokatembetet sin høringsuttalelse s. 51.

¹⁸⁹ Viggo Hagstrøm og Arne Stenvik, *Erstatningsrett*, Oslo 2015 s. 487.

prosessen ikke vil være helt forgjeves ettersom de som hovedregel vil få erstatning dersom det tas ut tiltale.

Det er imidlertid flere spørsmål knyttet til at den materielle erstatningsretten ikke blir realisert ved en statlig garantiordning. Når den materielle erstatningsretten ikke skal prøves for en domstol etter strafferettslig frifinnelse kan det stilles spørsmål ved om dette er i strid med retten til domstolsbehandling.

5.3.2 Forholdet til retten til domstolsbehandling

Forslaget til en statlig garantiordning innebærer at erstatningskravene som omfattes ved strafferettslig frifinnelse *skal* gå til den statlige garantiordning. Det skal ikke være anledning for skadelidte til å fremme erstatningskravet i en sivil sak når det fremmet i straffesaken. Ettersom retten i straffesaken heller ikke vil foreta en domsavsigelse for erstatningskravet, med mindre det er klart uberettiget, kan det stilles spørsmålstegn ved om garantiordningen oppfylder kravene til retten til domstolsbehandling.

Retten til domstolsbehandling fremgår av Grunnloven § 95 første ledd første punktum og EMK art. 6 nr. 1, og er et viktig rettsstatlig prinsipp.

Straffeprosessutvalget tar ikke opp problemstillingen knyttet til om retten til domstolsbehandling krenkes ved en obligatorisk garantiordning for sivile krav. Robberstad mener imidlertid at det er i strid med «access to court»-regelen i EMK art. 6 nr. 1 og Grunnloven § 95 at erstatningskrav som faller inn under den statlige garantiordning ikke skal kunne prøves i en senere sivil sak.¹⁹⁰

En statlig garantiordning vil langt på vei føre til at flere skadelidte får innvilget sine erstatningskrav enn ved domstolsbehandling, se punkt 5.3.1. Skadelidte vil i utgangspunktet ha et valg om å fremme sine sivile krav i straffesaken, eller å gå til sivilt søksmål. Slik kan man muligens påstå at kravet om retten til domstolsbehandling er oppfylt.

Begge alternativene vil imidlertid i utgangspunktet innebære en domstolsbehandling. Ved strafferettslig frifinnelse vil imidlertid det sivile kravet i straffesaken ikke få en domstolsbehandling, eller i hvert fall ingen domstolsavgjørelse. Det anses uheldig å måtte «tvinge» skadelidte til å fremme sine krav i en sivil sak for å få oppfylt sin rett til

¹⁹⁰ Robberstad sin høringsuttalelse s. 10.

domstolsbehandling. Særlig når vi har sett fordelene ved å fremme kravene i straffesaken. Det vil ikke være mulig å vite på forhånd om tiltalte bli dømt eller frikjent for straff, og dermed om det sivile krav får domstolsbehandling. For skadelidte vil følgelig retten til domstolsbehandling kunne utarte seg noe tilfeldig ved fellesbehandling av kravene.

Domstolen har imidlertid mulighet til å avsi frifinnelsesdom for erstatningskravet dersom det er klart uberettiget, jf. forslaget § 43-11 tredje ledd in fine. Bestemmelsen er som nevnt ment å være en snever unntaksregel. Den vil likevel kunne innebære en form for domstolskontroll av rettmessigheten av kravet, selv når retten ikke avviser dets rettmessighet. Om dette oppfyller kravene til domstolsbehandling, er likevel tvilsomt.

Retten til domstolsbehandling er en grunnleggende rettighet, og det bør prinsipielt være adgang til å få en reell domstolsbehandling av de kravene man fremmer. Følgelig bør det være adgang til å velge bort en statlig garantiordning, og en «sikker» tilkjennelse av krav dersom skadelidte ønsker det også etter at erstatningskravet er fremmet i straffesaken. Det kan tenkes at skadelidte uansett ønsker å gå til sivil sak om andre krav som ikke dekkes av garantiordningen. Det bør være opp til den enkelte skadelidte om vedkommende ønsker å få tilkjent kravet av garantiordningen, eller har andre motiver for å ønske en sivil sak.

5.3.3 Erstatningsbetingende handlinger skal dekkes med fellesskapets midler

Forslaget til en statlig garantiordning innebærer altså at skadevolder ikke blir ansvarlig for erstatningskravet, men at det dekkes av staten med fellesskapets midler.¹⁹¹ Til dette uttaler Straffeprosessutvalget at det fra samfunnets side kan virke støtende at erstatningen skal betales med skattebetalernes penger fremfor gjerningspersonens.¹⁹² Det går ut fra at dette innebærer at det ikke vil være anledning til å kreve regress fra skadevolder.

Også Oslo statsadvokatembeter og Statens sivilrettsforvaltning er av den oppfatning at det vil være støtende at samfunnet bærer kostnadene ved garantiordningen.¹⁹³ Det kan tenkes at opinionen særlig i enkeltsaker vil ha innvendinger mot dette.¹⁹⁴ POD mener tiltaket er

¹⁹¹ NOU 2016: 24 s. 495.

¹⁹² NOU 2016: 24 s. 495.

¹⁹³ Oslo statsadvokatembeter sin høringsuttalelse s. 130 og Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 25.

¹⁹⁴ Oslo statsadvokatembeter sin høringsuttalelse s. 129.

omfattende og kostbar både ved erstatningsutbetaling, men også ved den ekstra saksbehandling en statlig garantiordning vil innebære.¹⁹⁵

Selv om voldsoffererstatningsordningen i stor grad utbetaler erstatning til skadelidte i dag, er det en viss inntjening gjennom adgang til regress mot skadevolder.¹⁹⁶ KFV mener det vil medføre store utgifter for staten at de er avskåret fra å kreve regress fra skadevolder.¹⁹⁷ Det er i dag adgang til å kreve regress fra skadevolder etter voldsoffererstatningsloven § 17, jf. § 16 dersom erstatningskravet er pådømt av domstolen.¹⁹⁸ Advokatforeningen mener på sin side at det ikke bør være adgang til å kreve regress fra skadevolder.¹⁹⁹ Dersom det skulle vært adgang til å kreve regress etter den statlige garantiordningen, ville det stride mot det grunnleggende hensynet bak ensrettingsprinsippet – at den strafferettslige frifinnelsen ikke skal beheftes med tvil.

Skadevoldere skylder staten 1,3 milliarder kroner,²⁰⁰ noe som presumerer at skadevolderne generelt ikke har de beste forutsetninger til å gjøre opp for seg. Det kan derfor tenkes at det egentlig ikke vil bli en så stor forskjell dersom staten tar regningen med en gang, fremfor å kreve inn pengene senere fra personer som ikke er søkegode. Likevel vil det etter mitt skjønn være prinsipielt viktig å gå veien gjennom å kreve inn pengene fra skadevoldere. Det kan virke støtende å la en skadevolder gå fri for erstatning dersom en for eksempel vet han er god for pengene.

Saker med delte avgjørelser har et relativt begrenset omfang i praksis.²⁰¹ Ved en statlig garantiordning er det grunn til å tro at omfanget vil øke. Nettopp på grunn av at garantiordningen også vil omfatte erstatningskrav som i dag ikke vil oppfylle de erstatningsrettslige vilkår. Dette betyr at den samfunnsøkonomiske konsekvensen kan bli større enn Straffeprosessutvalget selv har forespeilet.

¹⁹⁵ POD sin høringsuttalelse s. 239.

¹⁹⁶ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 26.

¹⁹⁷ KFV sin høringsuttalelse punkt 3.1.

¹⁹⁸ Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) Om lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven) s. 9.

¹⁹⁹ Advokatforeningen sin høringsuttalelse s. 82.

²⁰⁰ Tore Letvik, «Voldsutøvere skylder staten over én milliard kroner», *Juristen*, 9. november 2018, <https://juristen.no/nyheter/2018/11/voldsut%C3%B8vere-skylder-staten-over-%C3%A9n-milliard-kroner> (sjekket 14. desember 2019). Artikkelen er fra 9. november 2018 slik at det er grunn til å tro at tallet har økt siden da.

²⁰¹ NOU 2016: 24 s. 494.

Garantiordningen kan føre til at det vil utbetales erstatning for tilfeller hvor det ellers ikke ville blitt tilkjent. Det kan føre til at det oppfattes enda mer støtende at det er staten, ved skattebetalernes penger, som skal ta regningen for dette.

5.3.4 Forholdet til påtalemyndighetens uavhengighet

Forslaget innebærer som nevnt at erstatningskravene oppreisning og lidt tap langt på vei vil bli tilkjent ved en statlig garantiordning i kraft av at påtalemyndigheten har tatt kravene med i tiltalen. Det kan stilles spørsmål ved om dette i realiteten innebærer en maktforskyvning fra domstolen til påtalemyndigheten vedrørende retten til å tilkjenne erstatning. Robberstad er i hvert fall av en slik oppfatning. Hun mener forslaget innebærer at påtalemyndigheten gis en dommerfunksjon.²⁰²

Påtalemyndigheten skal være uavhengig og objektiv i sitt arbeid, jf. straffeprosessloven §§ 55 og 55a fjerde ledd. De skal søke å kartlegge forhold som kan bevise både mistenktes skyld og uskyld. Påtalemyndigheten vil ved å ta ut tiltalte også sørge for at fornærmede eller skadelidte får erstatning. Ved å flytte makten til å gi erstatning til påtalemyndigheten, vil de følgelig få en ekstra tilknytning til fornærmede. Et spørsmål er om dette kan føre til at de velger å ta ut tiltale i flere tvilstilfeller, fremfor å henlegge sakene. Dersom saken ikke fører frem, vil fornærmede likevel få tilkjent erstatning. Saken vil derfor ikke være forgjeves. Som en bonus vil det også bidra til å få ned henleggelsesprosenten i etaten.

Retten og Kontoret for voldsoffererstatning har imidlertid beholdt en del av sin myndighet, gjennom myndighet til å avvise krav etter forslaget § 43-11 tredje ledd in fine.²⁰³

Unntaksregelen er ment å være en snever unntaksregel, ettersom den kun vil slå til i åpenbare tilfeller.²⁰⁴ Det er derfor grunn til å tro at langt på vei de fleste krav vil bli tilkjent – i realiteten av påtalemyndigheten.

I Norge har vi et sterkt maktfordelingsprinsipp med lovgivende, utøvende og dømmende makt. Det vil være problematisk å flytte oppgaver fra dømmende til utøvende makt. En slik endring bør være gjenstand for grundige overveielser. Problemstillingen er imidlertid ikke tatt opp av straffeprosessutvalget, noe som er merkelig.

²⁰² Robberstad sin høringsuttalelse s. 10.

²⁰³ NOU 2016: 24 s. 497.

²⁰⁴ NOU 2016: 24 s. 497.

5.3.5 Forholdet til voldsoffererstatningsreglene

Voldsoffererstatningsreglene er tidligere så vidt berørt. Garantiordningen er foreslått å fungere i forlengelsen av dagens voldsoffererstatningsordning.²⁰⁵ Det bør for ordens skyld nevnes at det er fremmet et forslag om endringer av voldsoffererstatningsloven: NOU 2016: 9 Rettferdig og forutsigbar – voldsskadeerstatning. Anvendelsesområdet for ordningen i § 1 er foreslått endret til å omfatte visse personlige krenkelser som nevnt i skadeserstatningsloven § 3-3 om blant annet voldtekt, trusler og frihetsberøvelse, i tillegg til bestemte straffebestemmelser i straffeloven om kroppsskade, drap og liknende.²⁰⁶ Bakgrunnen for endringen er et ønske om å fremme likebehandling og forutberegnelighet ettersom dagens ordlyd legger opp til en for skjønnsmessig vurdering.²⁰⁷ Det vil i det følgende likevel tas utgangspunkt i gjeldende voldsoffererstatningslov ettersom det også er Straffeprosessutvalgets utgangspunkt for lovforslaget.

Voldsoffererstatningsordningen er en ordning hvor personer utsatt for skade som i hovedsak krenker «livet, helsen eller friheten» kan få erstatning fra staten, jf. voldsoffererstatningsloven § 1 første ledd. Dette er også krenkelsene som garantiordningen skal omfatte.²⁰⁸ Det betyr at erstatningskrav som omfattes av kravstypene, for eksempel lidt tap, likevel ikke vil omfattes av den statlige garantiordningen med mindre skaden har krenket skadelidtes liv, helse eller frihet. Siden ensrettingsprinsippet skal være absolutt, vil skadelidte i slike tilfeller måtte gå til sivil sak for å få tilkjent sine krav.

Det er et krav om at skadelidte søker om voldsoffererstatning, samt at hendelsen er anmeldt til politiet, jf. voldsoffererstatningsloven § 3 første og tredje ledd. Dersom anmeldelsen ender i straffesak mot skadevolder, må skadelidte også ha krevd at erstatningskravet tas med i straffesaken etter § 3 tredje ledd. Dette betyr at skadelidte både for den statlige garantiordningen og voldsoffererstatningsordningen må ha fremmet sitt erstatningskrav i straffesaken.

Kontoret for voldsoffererstatning behandler søknadene, og beviskravet er klar sannsynlighetsovervekt, jf. §§ 13 første ledd og 3 fjerde ledd. For å få tilkjent

²⁰⁵ NOU 2016: 24 s. 496.

²⁰⁶ NOU 2016: 9 Rettferdig og forutsigbar – voldsskadeerstatning s. 18 og s. 182.

²⁰⁷ NOU 2016: 9 s. 79.

²⁰⁸ NOU 2016: 24 s. 496.

voldsoffererstatning er det ikke et vilkår at gjerningspersonen er kjent.²⁰⁹ Hensynene til tiltalte bak et forhøyet beviskrav vil følgelig ikke gjøre seg like sterkt gjeldende her. Imidlertid vil et strengere beviskrav bidra til å forhindre at systemet blir utnyttet av mennesker som finner på eller overdriver situasjonen for å få tilkjent erstatning. Et beviskrav om klar sannsynlighetsovervekt vil bidra til et konsekvent regelverk for erstatningskrav som behandles i og utenfor voldsoffererstatningsordningen. Det bemerkes at dette beviskravet kun gjelder den ansvarsbetingende handlingen. For andre bevistema som årsakssammenheng og skadens omfang gjelder kravet om alminnelig sannsynlighetsovervekt.²¹⁰

Garantiordningen er foreslått å være et supplement til voldsoffererstatningsordningen, men likevel slik at det ikke skal tas stilling til spørsmål om skyld eller sakens øvrige bevistemaer. KfV skal som nevnt kun foreta utmålingen av kravet.

I tilfeller der hvor skadelidtes krav omfattes av garantiordningen vil vedkommende få kravet tilkjent med mindre det er åpenbart uberettiget. På den andre siden vil det i tilfeller hvor det ikke er tatt ut tiltale og skadelidte må søke om voldsoffererstatning, være et beviskrav om klar sannsynlighetsovervekt før kravet kan tilkjennes. For fornærmede kan det virke noe tilfeldig om det er tatt ut tiltale eller ikke, og dermed hvilken ordning som vil avgjøre om vedkommende får tilkjent kravet eller ikke.²¹¹ Forslaget vil følgelig i realiteten innebære en forskjellsbehandling av skadelidte i saker hvor det tas ut tiltale og saker med andre påtalebeslutninger.²¹² KfV er derfor av den oppfatning av at dersom en statlig garantiordning skal innføres, bør beviskravet være det samme som etter voldsoffererstatningsordningen – klar sannsynlighetsovervekt.²¹³

Skadevolder er ikke part i saken ved søknad om voldsoffererstatning, jf.

voldsoffererstatningsloven § 14 annet ledd. I saker hvor tiltalte er frifunnet og det ikke er pådømt erstatningskrav er det ikke etter dagens voldsoffererstatningsordning aktuelt med regress.²¹⁴ Som en konsekvens av dette vil ikke vedkommende gjøres kjent med resultatet i saken, slik at vedtaket ikke vil så tvil blant offentligheten om den strafferettslige frifinnelse.²¹⁵

²⁰⁹ Dette fremgår blant annet i Prop.65 L (2011–2012) Endringer i voldsoffererstatningsloven og straffeprosessloven s. 9.

²¹⁰ Ot.prp. nr. 10 (2007–2008) s. 19–20.

²¹¹ KfV sin høringsuttalelse punkt 4.3.2.

²¹² Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 27.

²¹³ KfV sin høringsuttalelse punkt 4.3.2.

²¹⁴ KfV sin høringsuttalelse punkt 4.2.

²¹⁵ KfV sin høringsuttalelse punkt 4.2.

KFV mener på bakgrunn av dette at en statlig garantiordning ikke vil ha særlig effekt for å unngå tvil om den strafferettslige frifinnelse, fremfor å videreføre dagens ordning.²¹⁶ Et annet poeng ved at skadevolder ikke er part i den forvaltningsmessige behandling, er at hensynet til kontradiksjon for skadevolder ikke vil bli ivaretatt i slike tilfeller.²¹⁷

Det fremgår av forslaget at «påtalemyndigheten avgjør om ansvarsgrunnlaget omfattes av tiltalen».²¹⁸ Det legges følgelig til grunn at det er påtalemyndigheten som skal avgjøre om erstatningskravet regnes som en krenkelse av «livet, helsen eller friheten», og dermed vil dekkes av en statlig garantiordning. Som en konsekvens av dette, kan det oppstå problemer ettersom det da vil være to førsteinstanser som vurderer rekkevidden av ordlyden i voldsoffererstatningsloven § 1; påtalemyndigheten og KFV.²¹⁹

For det første vil det være en fare for ulik praktisering som kan føre til ulik behandling av like tilfeller.²²⁰ Det er heller ikke klart hvem som i så fall skal være klageorgan for avgjørelsene påtalemyndigheten treffer, eller om det i det hele tatt er klageadgang.²²¹ Ulike klageorgan vil gjøre det vanskelig å sikre likebehandling. Det naturlige vil være at klageinstansen til KFV, som etter voldsoffererstatningsloven § 13 annet ledd er Erstatningsnemnda for voldsofre, i så tilfelle blir felles klageorgan for slike avgjørelser.

Statens sivilrettsforvaltning er av den oppfatning at dagens voldsoffererstatningsordning er dekkende også for tilfeller som en garantiordning vil omfatte, og mener følgelig at det er uhensiktsmessig å ha en særordning innenfor den særordning voldsoffererstatningsordningen allerede er.²²² Det at antallet delte avgjørelser er begrensede, taler mot at det skal etableres en slik særordning som forskjellsbehandler enkelte fornærmede og enkelte erstatningsposter.²²³

KFV er av en liknende oppfatning. De mener sakene garantiordningen skal omfatte er sammenliknbare med sakene som allerede faller inn under voldsoffererstatningsordningen.²²⁴

²¹⁶ KFV sin høringsuttalelse punkt 4.2.

²¹⁷ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 26.

²¹⁸ NOU 2016: 24 s. 497.

²¹⁹ KFV sin høringsuttalelse punkt 4.3.1.

²²⁰ KFV sin høringsuttalelse punkt 4.3.1.

²²¹ KFV sin høringsuttalelse punkt 4.3.1.

²²² Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 27.

²²³ Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse s. 27.

²²⁴ KFV sin høringsuttalelse punkt 4.

De anbefaler derfor at KfV behandler sakene som vil omfattes av et ensrettingsprinsipp på samme måte som andre saker.²²⁵ Det bør altså gjelde et krav om «klar sannsynlighetsovervekt» også for kravene som vil omfattes av et ensrettingsprinsipp. En slik løsning vil bidra til å fremme likebehandling av skadelidte, og minske muligheten for tilfeldig forskjellsbehandling.

Straffeprosessutvalget anbefaler at forslaget med en statlig garantiordning bør følges opp i arbeidet med ny voldsoffererstatningslov.²²⁶ Dersom forslaget til en statlig garantiordning knyttet opp mot voldsoffererstatningsloven skulle vedtas, må det foretas tilpasninger i garantiordningen ettersom det trolig vil komme endringer i voldsoffererstatningsloven som følge av forslaget som allerede er fremmet.

6 Avsluttende bemerkninger

Når det gjelder skadelidtes adgang til å *fremme* sivile krav i straffesaker, vil de foreslåtte endringene styrke skadelidtes stilling. Særlig utvidelsen av mulige saksøkte til medskyldige, vil kunne være kjærkomment for skadelidte som havner i en situasjon hvor ikke alle skadevoldere blir tiltalt i samme sak. En eventuell utvidelse av saksøkte til også å omfatte medskyldige i lovforslagets § 43-2 tredje ledd bokstav c, bør likevel utredes mer. Det er ikke tilstrekkelig redegjort for hvilke tilfeller en slik adgang er ment å omfatte, og hvilke tilfeller som faller utenfor anvendelsesområdet. Tanken er nok god, da det sannsynligvis vil føre til en styrking av skadelidtes adgang til å fremme erstatningskrav i straffesaker, men omfanget fremstår meget usikkert. Under henvisning til de spørsmål som reises i punkt 3.2.2.3, synes utvalget å legge for stort rom for domstolene til å utvikle regelens virkeområde i praksis.

Gjennomgangen av lovforslaget om adgangen til å *pådømme* erstatningskrav etter strafferettslig frifinnelse, viser at det også her er flere ubesvarte spørsmål. Disse må løses før vi sitter igjen med et fullgodt alternativ til «problemet» med delte avgjørelser. Blant annet er det reist spørsmål ved om retten til domstolsbehandling vil være i behold, og det som tilsynelatende ser ut som en usaklig forskjellsbehandling både av skadelidte og skadevoldere.

²²⁵ KfV sin høringsuttalelse punkt 4 og punkt 5.

²²⁶ NOU 2016: 24 s. 497.

For skadelidte vil det være risiko for forskjellsbehandling når det kommer til hvilke krav som omfattes av hvilke beviskrav, og veien til å få erstatningskravene innvilget.

For skadevoldere vil det kunne oppstå forskjellsbehandling vedrørende hvem som må betale erstatning, og hvem som slipper unna slikt ansvar. Selv om gjerningspersonen blir frikjent for straff, vil det innebære et større element av bebreidelse når handlingen i utgangspunktet også ble sett til å være straffbar. Hvorfor skal det i tilfeller med større grad av bebreidelse være adgang til å slippe å betale erstatning gjennom garantiordningen, mens det i tilfeller med tilsynelatende mindre grad av bebreidelse ikke er det?

Ettersom det er konstatert at dagens ordning ikke er i strid med uskyldpresumsjonen, kan en også undres på om det i det hele tatt er nødvendig å endre rettsstilstanden vedrørende adgangen til å pådømme erstatningskrav etter strafferettslig frifinnelse.

De foreslåtte løsninger på adgangen til delte avgjørelser vil etter mitt skjønn ikke bidra til å gjøre retten mer forståelig for allmennheten. Riktignok vil det kunne fremme hensynet til rene frifinnelser for tiltalte, men det vil gå på bekostning av fornærmede eller skadelidte som vil få mer kompliserte regler å forholde seg til. Tanken bak henholdsvis voldsoffererstatningsordningen og den statlige garantiordningen er å bøte på den ulempe det vil være for skadelidte å ikke få sine erstatningskrav pådømt i straffesaken. Det blir imidlertid for mange ordninger å forholde seg til: straffesak, sivil sak, voldsoffererstatningsordning og til slutt en statlig garantiordning.

For samfunnet er det ikke minst et poeng at en statlig garantiordning vil føre til det jeg vil tro er store merkostnader sammenliknet med dagens ordning. For det første vil det være en merkostnad ved utbetaling av erstatning – også for flere tilfeller enn de som i dag vil oppfylle de erstatningsrettslige vilkår. For det andre kommer det en merkostnad knyttet til den forvaltningsmessige behandling – både gjennom garantiordningen og voldsoffererstatningsordningen – av sivile krav som etter dagens ordning avgjøres i straffesaken. I tillegg er det en risiko for at det blir flere sivile søksmål for erstatningskravene som faller utenfor garantiordningen.

Ensrettingsprinsippet med påfølgende statlig garantiordning fremstår som en komplisert og dyr løsning på et problem som har vist seg ikke å være et problem. Som Oslo statsadvokatembetet sa; det ser ut til at allmennheten har slått seg til ro med dagens

ordning.²²⁷ Den endring som er foreslått kan tvert imot føre til et skifte i opinionen ettersom – satt på spissen – staten skal ta regningen for at skadevolder slipper unna sitt erstatningsansvar.

²²⁷ Oslo statsadvokatembetet sin høringsuttalelse s. 129.

Kilder

Norske lover

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Noregs grunnlov (Grunnloven).

Opphevet: Lov 1. juli 1887 nr. 5 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).

Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

Lov 20. april 2001 nr. 13 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven).

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile saker (tvisteloven).

Lov 7. mars 2008 nr. 5 om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte).

Lov 16. juni 2016 nr. 58 om endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen).

Forarbeider

NUT 1969: 3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen (Komiteen til revisjon av straffeprosessloven).

NOU 2000: 33 Erstatning til ofrene hvor tiltalte frifinnes for straff.

NOU 2006: 10 Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter.

NOU 2016: 9 Rettferdig og forutsigbar – voldsskadeerstatning.

NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov.

Ot.prp. nr. 35 (1978–1979) Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesakloven).

Ot.prp. nr. 60 (1980–1981) Om lov om endringer i erstatningslovgivningen for så vidt gjelder lemping av erstatningsansvar, forsikringsgivers regressrett m.m.

Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) Om lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven).

Ot.prp. nr. 74 (2005–2006) Om lov om endringer i tvisteloven (endringer i straffeprosessloven og andre lover).

Ot.prp. nr. 10 (2007–2008) Om lov om endringer i lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldoffererstatningsloven).

Ot.prp. nr. 11 (2007–2008) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte).

Prop.65 L (2011–2012) Endringer i voldsoffererstatningsloven og straffeprosessloven.

Prop.70 L (2016–2017) Endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen).

Rettspraksis

Rt. 1960 s. 518.

Rt. 1965 s. 821.

Rt. 1977 s. 765.

Rt. 1978 s. 884.

Rt. 1984 s. 513.

Rt. 1992 s. 64 (P-pilledom II).

Rt. 1996 s. 864.

Rt. 1999 s. 1363 (Karmøy).

Rt. 2001 s. 320.

Rt. 2003 s. 338.

Rt. 2003 s. 681.

Rt. 2003 s. 1358.

Rt. 2005 s. 1322.

Rt. 2006 s. 164.

Rt. 2008 s. 1409.

Rt. 2012 s. 5.

Juridisk litteratur

Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 5. utg. (Bergen 2018).

Andenæs, Johs., *Straffeprosessen: i første instans* (Oslo 1962).

Andenæs, Johs., *Norsk straffeprosess*, 1. bind (Oslo 1984).

Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*, 5. utg. ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn (Oslo 2004).

Andenæs, Johs., *Norsk straffeprosess*, 4. utg. ved Tor-Geir Myhrer (Oslo 2009).

Bjerke, Hans Kristian, Erik Keiserud og Knut Erik Sæther, *Straffeprosessloven: kommentarutgave*, 1. bind, 4. utg. (Oslo 2011).

Bjerke, Hans Kristian, Erik Keiserud og Knut Erik Sæther, *Straffeprosessloven: kommentarutgave*, 2. bind, 4. utg. (Oslo 2011).

Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 5. utg. ved Alf Petter Høgberg (Oslo 2017).

Hagstrøm, Viggo og Stenvik, Arne, *Erstatningsrett* (Oslo 2015).

Hov, Jo, *Rettergang II* (Oslo 2007).

Lilleholt, Kåre [red], *Knophs oversikt over Norges rett*, 14. utg. (Oslo 2014).

Skeie, Jon, *Den norske straffeprosess*, 2. bind (Oslo 1939).

Skoghøy, Jens Edvin A., *Tvisteløsning*, 3. utg. (Oslo 2017).

Stang, Emil, *Rettergangsmåten i straffesaker*, 2. utg. (Oslo 1951).

Øyen, Ørnulf, *Straffeprosess*, 2. utg., (Bergen 2019).

Artikler

Andersen, Kjell V., «Frifunnet for straff, dømt til erstatning», *Nytt i strafferetten*, 1999 s. 1–95.

Strandbakken, Asbjørn, «Frifunnet for straff – idømt erstatningsansvar – Om beviskravet i straffesaker og sivile saker», *Lov og rett*, 1998 s. 540–552.

Høringsuttalelser

Advokatforeningen sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 13. juni 2017.

Anne Robberstad sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 02. juni 2017.

Det nasjonale statsadvokatembetet sin høringsuttalelse til NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov, datert 12. juli 2017.

Dommerforeningen sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 06. juni 2017.

Domstolsadministrasjonen sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 16. juni 2017.

Høyesterett sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 16. juni 2017.

Kontoret for voldsoffererstatning sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 02. juni 2017.

Norges institusjon for menneskerettigheter sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 06. juni 2017.

Oslo statsadvokatembeter sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert august 2017.

Politidirektoratet sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 30. november 2017.

Regjeringsadvokaten sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 20. juni 2017.

Sivilombudsmannen sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 31. mai 2017.

Statens sivilrettsforvaltning sin høringsuttalelse til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, datert 06. juni 2017.

Internasjonale rettskilder

Den europeiske menneskerettskonvensjon.

Barbera, Messegué and Jabardo v. Spain, EMD nr. 10590/83, dom 6. desember 1988.

Geerings v. the Netherlands, EMD nr. 30810/03, dom 1. mars 2007.

Korban v. Ukraine, EMD nr. 26744/16, dom 4. juli 2019.

Y v. Norway, EMD nr. 56568/00, dom 11. februar 2003.

Ringvold v. Norway, EMD nr. 34964/97, dom 11. februar 2003.

N. A. v. Norway, EMD nr. 27473/11, dom 18. desember 2014.

A v. Norway, EMD nr. 65170/14, dom 29. mai 2018.

Nettartikler

Kolsrud, Kjetil, «Vil fjerne erstatnings-paradokset ved frifinnelser», *Rettt24*, 15. november 2019, <https://rett24.no/articles/vil-fjerne-erstatnings-paradokset-ved-frifinnelser> (sjekket 14. desember 2019).

Letvik, Tore, «Voldsutøvere skylder staten over én milliard kroner», *Juristen*, 9. november 2018, <https://juristen.no/nyheter/2018/11/voldsut%C3%B8vere-skylder-staten-over-%C3%A9n-milliard-kroner> (sjekket 14. desember 2019).

Norges domstoler, «Nøkkeltall fra 2018», u.å., <https://www.domstol.no/Enkelt-domstol/arsrapport/nokkeltall2018/#hoytiltro> (sjekket 14. desember 2019).

